

Sak 3: Eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel

Målet med undersøkelsen har vært å vurdere hvordan Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet følger opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar gjennom eierdialogen, og i hvilken grad departementene benytter erfaringer til å styrke denne eieroppfølgingen.

Samfunnsansvar er ifølge Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap* det ansvaret selskapene forventes å påta seg for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten. Stortinget har gjennom behandlingen av denne eierskapsmeldingen stilt spesifikke forventninger til selskaper med statlig eierandel innenfor fire samfunnsansvarsområder: klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter samt antikorrupsjon og åpenhet. I tillegg er det stilt generelle forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar, blant annet at arbeidet skal være forankret i styret. Eierdialogen er departementenes viktigste virkemiddel for å følge opp at selskaper med statlig eierandel oppfyller statens forventninger til arbeidet med samfunnsansvar.

Gjennom eierdialogen om samfunnsansvar bør departementene blant annet forsikre seg om at selskapene har identifisert vesentlige risikoområder ved selskapets drift. Videre bør departementene klargjøre om selskapene har etablert hensiktsmessige systemer og rutiner som kan bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser. Det innebærer at departementene bør ha god kjennskap til hvilke samfunnsansvarsområder som er mest relevante for det enkelte selskap, og hvilken risiko selskapet står overfor innenfor de ulike samfunnsansvarsområdene. Som eiere bør departementene være forberedt på at selskaper med statlig eierandel kan bli involvert i hendelser som har betydning for selskapenes økonomi og omdømme, og for staten som eier. Flere departementer har de senere årene slike erfaringer, for eksempel innenfor korrupsjonsområdet.

Departementenes generelle praksis i eieroppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar er beskrevet med utgangspunkt i hvordan departementene følger opp fire utvalgte selskaper: Yara International ASA og Telenor ASA (der Nærings- og fiskeridepartementet eier henholdsvis 36,21 prosent og 53,97 prosent av aksjekapitalen), Statoil ASA (der Olje- og energidepartementet eier 67 prosent av aksjekapitalen) og Avinor AS (heleid aksjeselskap under Samferdselsdepartementet). Departementene er også bedt om å redegjøre skriftlig og i intervju for om denne praksisen er representativ for eieroppfølgingen av samfunnsansvar i de øvrige selskapene i porteføljen. I de utvalgte selskapene er oppfølgingen av noen utvalgte risikoområder og enkelthendelser benyttet som case. Disse er hovedsakelig hentet fra perioden 2008–2015. Det er ikke innhentet informasjon direkte fra selskapenes administrasjon eller styre.

Undersøkelsen har tatt utgangspunkt i følgende vedtak og forutsetninger fra Stortinget:

- *lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997* (aksjeloven)
- *lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni 1997* (allmennaksjeloven)
- *lov om årsregnskap m.v. av 17. juli 1998* (regnskapsloven)
- *bevilgningsreglementet*
- Innst. 140 S (2014–2015), jf. Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*

Utkast til rapport ble forelagt Nærings- og fiskeridepartementet, Samferdselsdepartementet og Olje- og energidepartementet i brev av 23. juni 2016.

Departementene har i brev av henholdsvis 13. juli, 12. august og 23. august 2016 gitt kommentarer til rapportutkastet. Kommentarene er i hovedsak innarbeidet i rapporten og i dette dokumentet.

1 Hovedfunn

- Dialogen mellom departementene og selskapene om samfunnsansvar har vært tettere etter at departementene er gjort kjent med uønskede hendelser.
- Departementene baserer i stor grad eieroppfølgingen av samfunnsansvar på selskapenes risikovurderinger og rapportering, og benytter i varierende grad eierdialogen til å utfordre selskapene.
- Mer erfaringsutveksling og spredning av god praksis mellom departementene kan bidra til å videreutvikle eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

2 Riksrevisjonens merknader

2.1 Dialogen mellom departementene og selskapene om samfunnsansvar har vært tettere etter at departementene er gjort kjent med uønskede hendelser

Det følger av selskapslovgivningen og statens eierskapsprinsipper at det er selskapet selv som har ansvar for arbeidet med samfunnsansvar og for å oppfylle statens forventninger til dette arbeidet. Styret skal påse at selskapet har etablert rutiner som understøtter arbeidet med samfunnsansvar, og som bidrar til å forebygge uønskede hendelser. Departementene bruker eierdialogen til å følge opp hvordan selskapene arbeider med samfunnsansvar, både i de årlige møtene om samfunnsansvar og i møtene som gjennomføres i forbindelse med at selskapene rapporterer sine kvartalsresultater. Samfunnsansvar er ved behov også tema i den øvrige dialogen med selskapene, for eksempel i møter om konkrete hendelser, brev og telefonkontakt.

Departementenes kjennskap til uønskede samfunnsansvarshendelser har hatt avgjørende betydning for omfanget av eierdialogen om samfunnsansvar. Nærings- og fiskeridepartementet har hatt tett dialog med Yara og Telenor om korrupsjonssakene i Yara og VimpelCom, og Olje- og energidepartementet har hatt mye kontakt med Statoil om virksomheten i Angola. Den omfattende eierdialogen har sammenheng med at selskapene har orientert departementene om uønskede hendelser, eller at selskapene har fått offentlig oppmerksomhet om hvordan de ivaretar sitt samfunnsansvar.

Riksrevisjonen vil peke på betydningen av at departementene bruker eierdialogen slik at den bidrar til at selskapene identifiserer både uønskede hendelser og risikoområder så tidlig som mulig. Det er viktig av hensyn til selskapets omdømme og verdier, og for å opprettholde tilliten til staten som eier.

2.2 Departementene baserer i stor grad eieroppfølgingen av samfunnsansvar på selskapenes risikovurderinger og rapportering, og benytter i varierende grad eierdialogen til å utfordre selskapene

Departementene bruker i varierende grad de mulighetene eierdialogen gir til å utfordre selskapene når det gjelder deres arbeid med samfunnsansvar. Det synes å ha sammenheng med at mange av selskapene er oppmerksom på at arbeidet med samfunnsansvar er viktig, og selv aktivt tar opp aktuelle temaer i eierdialogen. Det er derfor etter departementenes vurdering ikke alltid behov for å utfordre og stille oppfølgingsspørsmål gjennom eierdialogen. Store selskaper som Yara, Telenor, Statoil og Avinor har også en omfattende offentlig rapportering om sitt samfunnsansvarsarbeid, gjennom årsrapporten og en egen rapport om samfunnsansvar/bærekraft. Departementene mener at denne offentlige rapporteringen

gir god informasjon om selskapenes arbeid med samfunnsansvar, og de baserer i stor grad eieroppfølgingen på den.

Selskapenes offentlige rapportering og deres vurdering av vesentlighet og risiko er avgjørende for hvilke temaer som følges opp i eierdialogen. Departementene mener at det er selskapene selv som har de beste forutsetningene for å avgjøre hvilke samfunnsansvarsområder som er mest vesentlige for deres virksomhet, og hvilken risiko selskapet står overfor innenfor de ulike samfunnsansvarsområdene. Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet mener at overordnede risikovurderinger er et viktig tema i eierdialogen, men at det er selskapet selv som har hovedansvaret for å vurdere om det er konkret risiko for uønskede hendelser. Nærings- og fiskeridepartementet legger vekt på at eier bør ha en selvstendig oppfatning av dette.

Alle departementene mener at det gjennom eierdialogen er viktig å få avklart om selskapene har systemer som kan bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser. I Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling er det også en praksis for å etterspørre konkret informasjon om hvordan selskapenes rutiner etterleves i den daglige virksomheten. I noen grad har også Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet brukt eierdialogen til å stille slike spørsmål. Samtidig legger Olje- og energidepartementet vekt på at spørsmålene som stilles selskapene, ikke må være for detaljerte.

Samferdselsdepartementet viser også til at det er moderat risiko for alvorlige samfunnsansvarshendelser i selskapene i deres portefølje, ettersom selskapene hovedsakelig ikke har internasjonal virksomhet. Når det gjelder Avinor, viser departementet også til at miljøhensyn er en del av selskapets samfunnsoppdrag og derfor inngår i departementets oppfølging av om selskapet når sine mål.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det mulig for departementene å benytte eierdialogen i større grad til å utfordre selskapene gjennom å stille spørsmål om deres risikovurderinger og hvordan selskapets systemer og rutiner følges i den daglige virksomheten. Slike spørsmål kan bidra til å identifisere eventuelle svakheter ved selskapenes arbeidsmåter og dermed bidra til å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelser. Det forutsetter etter Riksrevisjonens syn at departementene i enda større grad gjør selvstendige vurderinger av risiko, basert på informasjon både fra selskapene og fra andre kilder.

2.3 Mer erfaringsutveksling og spredning av god praksis mellom departementene kan bidra til å videreutvikle eieroppfølgingen av samfunnsansvar

Av eierskapsmeldingen går det fram hvilke forventninger staten har til selskapenes arbeid med samfunnsansvar, og at disse forventningene skal følges opp i eierdialogen. Meldingen beskriver ikke hvordan eierdialogen skal gjennomføres, og eierdepartementenes praksis utvikles derfor over tid. Tydeligere internasjonale krav, økt offentlig oppmerksomhet og klarere forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar i den nyeste eierskapsmeldingen har ifølge departementene bidratt til å styrke eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

I alle departementene er det i stor grad den enkelte avdeling som avgjør hvordan selskapenes arbeid med samfunnsansvar skal følges opp, innenfor rammene av forventningene i eierskapsmeldingen. Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling forvalter eierskapet i de fleste selskapene i departementets portefølje, mens eieroppfølgingen i Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet er fordelt på flere avdelinger bestemt ut fra selskapenes virksomhet. Eieroppfølgingen av selskapene skal være tilpasset selskapets virksomhet, formål og

egenart. Det innebærer at det vil være noe variasjon i hvordan departementene følger opp arbeidet med samfunnsansvar overfor det enkelte selskap i porteføljen. Det er likevel begrenset samarbeid mellom avdelingene i departementene når det gjelder metodikken som benyttes i eieroppfølgingen, for eksempel bruken av interne veiledere og rutiner.

Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling koordinerer det interdepartementale samarbeidet i eierskaps spørsmål. Gjennom rollen som ressurs- og kompetansesenter for den statlige eierskapsutøvelsen har avdelingen etablert ulike fora som skal bidra til at eierdepartementene kan utveksle erfaringer om eierskapsutøvelse, blant annet eierskapsforum og eierlunsj. Eierskapsavdelingen har i disse sammenhengene formidlet sine veiledere og praksis til øvrige avdelinger internt i departementet og til øvrige eierdepartementer. Avdelingen har blant annet presentert og gjort tilgjengelig veilederen for de årlige møtene om samfunnsansvar. Departementene opplever at disse møteplassene er nyttige for å videreutvikle departementenes praksis for gjennomføring av eierdialogen. Andre arenaer, som Kompetanseforum, der Nærings- og fiskeridepartementet inviterer til dialog med frivillige organisasjoner, og fora etablert i Utenriksdepartementets regi ser ikke ut til å ha vesentlig betydning for eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

Departementene mener at eieroppfølgingen av samfunnsansvar er styrket de senere årene, men erfaringer fra tidligere hendelser har i ulik grad hatt betydning for utviklingen. Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet viser til at de ikke har hatt særskilte saker som har gitt læringspunkter til eieroppfølgingen. Nærings- og fiskeridepartementet har benyttet erfaringene fra eierdialogen med Telenor og Yara i sitt arbeid med å videreutvikle veilederen for de årlige møtene om samfunnsansvar. Både erfaringene fra korrupsjonssaken i Yara og Telenors erfaringer fra inntreden i nye markeder i Asia har hatt betydning for hvilke spørsmål departementet stiller til de øvrige selskapene i porteføljen.

Etter Riksrevisjonens vurdering kan et mer systematisk arbeid med å oppsummere, dele og lære av egne og andres erfaringer bidra til å videreutvikle god praksis for eierdialogen om selskapenes samfunnsansvarsarbeid, både internt i det enkelte departement og mellom departementene. Erfaringer fra konkrete hendelser og fra den øvrige eierdialogen kan ha overføringsverdi, både til andre selskaper og til andre samfunnsansvarsområder.

3 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at

- departementene vurderer hvordan de gjennom eierdialogen om samfunnsansvar i enda større grad kan bidra til å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelser. Det innebærer blant annet å vurdere
 - hvilke andre informasjonskilder enn selskapenes rapportering som bør danne grunnlaget for departementenes egne risikovurderinger og oppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar
 - hvordan departementene gjennom å stille spørsmål om selskapenes rutiner og praksis kan bidra til at selskapene identifiserer både risikoområder og eventuelle uønskede hendelser så tidlig som mulig

- departementene vurderer hvordan erfaringer fra eierdialogen og konkrete hendelser i større grad kan systematiseres og deles, både i det enkelte departement og mellom departementene for å sikre god praksis i eieroppfølgingen av samfunnsansvar.
- Nærings- og fiskeridepartementet vurderer hvordan tverrdepartementale arenaer kan videreutvikles for å styrke departementenes kompetanse om aktuelle problemstillinger innenfor ulike samfunnsansvarsområder.

4 Departementenes oppfølging

Næringsministeren og Olje- og energiministeren gir uttrykk for at Riksrevisjonens anbefalinger er relevante og vil bli tatt med i det videre arbeidet med eieroppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Samferdselsministeren har ingen konkrete merknader til anbefalingene, men viser til at departementet fortsatt vil utvikle eieroppfølgingen på dette området, herunder vurdere hvordan det kan legges til rette for en mer systematisk tilnærming til gjennomføringen av eierdialogen og deling av erfaringer.

Næringsministeren er også enig med Riksrevisjonen i at staten som eier bør lære av erfaringer fra konkrete saker. Ifølge statsråden evaluerer eierskapsavdelingen løpende sitt arbeid, blant annet med sikte på å spre god praksis internt i departementet og til øvrige departementer. Samtidig mener statsråden at departementet trolig kan bli enda bedre på å dele erfaringer, kanskje særlig ved å vise til og gjennomgå konkrete eksempler og saker på de arenaene som er etablert for kompetanse- og erfaringsutveksling innenfor statlig eierskap. Statsråden beskriver disse tverrdepartementale arenaene som nyttige, men vil likevel ta med seg Olje- og energidepartementets og Samferdselsdepartementets tilbakemeldinger i arbeidet med å videreutvikle Kompetanseforum, en arena for dialog mellom frivillige organisasjoner og departementer som forvalter statlig eierskap.

5 Riksrevisjonen sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Vedlegg 3:

Brev og rapport til sak 3 om utvidet kontroll av eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel

3.1 Riksrevisjonens brev til statsrådene i Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet

3.2 Statsrådenes svar

3.3 Rapport fra utvidet kontroll av eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel

Vår saksbehandler	
Kirsti Gaasø	22241346
Vår dato	Vår referanse
21.09.2016	2016/01406-5
Deres dato	Deres referanse

Utsatt offentlighet jf. rrevl. § 18(2)

NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENTET
Postboks 8090 Dep
0032 OSLO

Att.: Statsråd Monica Mæland

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015

Vedlagt oversendes saksframstillingen av Riksrevisjonens undersøkelse om eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel, som legges fram for Stortinget i Dokument 3:2 (2016–2017).

Saksframstillingen er basert på en rapport som Nærings- og fiskeridepartementet fikk et utkast til 23. juni, og på departementets svar 13. juli 2016.

Statsråden bes om å redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i den endelige saksframstillingen til Stortinget. Statsrådets svar vil i sin helhet bli vedlagt i Dokument 3:2.

Svarfrist: 5. oktober 2016

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Brevet er ekspedert digitalt og har derfor ingen håndskreven signatur

Vår saksbehandler
Kirsti Gaasø 22241346
Vår dato Vår referanse
21.09.2016 2016/01406-6
Deres dato Deres referanse

Utsatt offentlighet jf. rrevl. § 18(2)

OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENTET
Postboks 8148 Dep
0033 OSLO

Att.: Statsråd Tord Lien

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015

Vedlagt oversendes saksframstillingen av Riksrevisjonens undersøkelse om eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel, som legges fram for Stortinget i Dokument 3:2 (2016–2017).

Saksframstillingen er basert på en rapport som Olje- og energidepartementet fikk et utkast til 23. juni, og på departementets svar 23. august 2016.

Statsråden bes om å redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i den endelige saksframstillingen til Stortinget. Statsrådens svar vil i sin helhet bli vedlagt i Dokument 3:2.

Svarfrist: 5. oktober 2016

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Brevet er ekspedert digitalt og har derfor ingen håndskreven signatur

Vår saksbehandler
Kirsti Gaasø 22241346
Vår dato Vår referanse
21.09.2016 2016/01406-7
Deres dato Deres referanse

Utsatt offentlighet jf. rrevl. § 18(2)

SAMFERDSELSDEPARTEMENTET
Postboks 8010 DEP
0030 OSLO

Att.: Statsråd Ketil Solvik-Olsen

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015

Vedlagt oversendes saksframstillingen av Riksrevisjonens undersøkelse om eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel, som legges fram for Stortinget i Dokument 3:2 (2016–2017).

Saksframstillingen er basert på en rapport som Samferdselsdepartementet fikk et utkast til 23. juni, og på departementets svar 12. august 2016.

Statsråden bes om å redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Departementets oppfølging vil bli sammenfattet i den endelige saksframstillingen til Stortinget. Statsrådets svar vil i sin helhet bli vedlagt i Dokument 3:2.

Svarfrist: 5. oktober 2016

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Brevet er ekspedert digitalt og har derfor ingen håndskreven signatur

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 Oslo

Deres ref
2016/01406-5

Vår ref
15/4121

Dato
5.10.2016

Riksrevisjonens undersøkelse av eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel 2015

Jeg viser til Riksrevisjonens brev fra 21.9.2016 om Riksrevisjonens undersøkelse av eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel, som er en del av Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015. Riksrevisjonen ber om en redegjørelse for hvordan Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) vil følge opp deres merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Riksrevisjonen peker på at dialogen mellom departementene og selskapene om samfunnsansvar har vært tettere etter at departementene er gjort kjent med uønskede hendelser, at departementene i stor grad baserer eieroppfølgingen av samfunnsansvar på selskapenes risikovurderinger og rapportering, at de i varierende grad benytter eierdialogen til å utfordre selskapene og at mer erfaringsutveksling og spredning av god praksis mellom departementene kan bidra til å videreutvikle eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

Riksrevisjonen anbefaler på denne bakgrunnen at departementene vurderer hvordan de gjennom eierdialogen i enda større grad kan bidra til å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelse og hvordan erfaringer fra eierdialogen og konkrete hendelser i større grad kan systemiseres og deles, både i det enkelte departement og mellom departementene for å sikre god praksis i eieroppfølgingen av samfunnsansvar. Riksrevisjonen anbefaler også at NFD vurderer hvordan tverrdepartementale arenaer kan videreutvikles for å styrke departementenes kompetanse om aktuelle problemstillinger innenfor ulike samfunnsansvarsområder.

Det har de siste årene vært en omfattende utvikling på samfunnsansvarsområdet. NFD arbeider etter min vurdering i all hovedsak godt med eieroppfølgingen av samfunnsansvar, men gitt bl.a. utviklingen på området er det likevel rom for å forbedre arbeidet. Riksrevisjonens anbefalinger er relevante og vil bli tatt med videre i arbeidet med å utvikle eieroppfølgingen ytterligere.

Jeg er enig med Riksrevisjonen i at staten bør bruke eierdialogen for å bidra til at selskapene har etablert gode systemer og rutiner som kan bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser. For at staten som eier skal kunne være en god dialogpartner og bidra til selskapenes arbeid, bør vi ha god kjennskap til hvilke samfunnsansvarsområder som er mest relevante for det enkelte selskap, og hvilken risiko selskapet står overfor.

NFD legger vekt på å være en utfordrende eier med selvstendige vurderinger av selskapene og søker stadig å øke vår kompetanse, utvikle forståelsen av selskapene og utvide vårt informasjonsgrunnlag. Vi har for eksempel invitert eksterne innledere til å dele sin kompetanse innenfor samfunnsansvar i ulike fora, vi har benyttet rådgivningstjenester og analyserapporter for å øke kompetansen på områdene antikorrupsjon og klima og miljø og vi drar nytte av Kompetanseforum bestående av frivillige organisasjoner til å utvikle kompetansen på området. NFD vurderer løpende hvordan innspill fra eksterne eventuelt skal tas hensyn til i eieroppfølgingen og hvorvidt det finnes andre kilder til informasjon. Vi kan imidlertid ikke komme bort fra at det er selskapet selv som er best egnet til, og har ansvar for, å vurdere sin egen risiko mv. Selskapet vil derfor også fremover være den mest avgjørende informasjonskilden for staten som eier.

De tverrdepartementale arenaene som NFD har etablert for å dele kompetanse og erfaringer innenfor statlig eierskap mellom departementene er nyttig. Siden oppstarten i 2012 har NFD arbeidet kontinuerlig med å videreutvikle de felles møtearenaene slik at de er mest mulig relevante og formålstjenlige. I 2016 har kompetanseoppbygging og eieroppfølging på samfunnsansvarsområdet vært høyt på agendaen i disse tverrdepartementale arenaene.

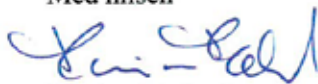
Jeg er enig med Riksrevisjonen i at staten som eier bør lære av erfaringer fra konkrete saker. Eierskapsavdelingen i NFD evaluerer løpende prosjekter, arbeid med særskilte saker og det løpende arbeidet, bl.a. med sikte på å spre god praksis på egnet måte i NFD og til andre departementer som forvalter statlig eierskap.

Selv om NFD i stor grad allerede deler relevante dokumenter, innhenter ekstern kompetanse og drøfter eieroppfølging med andre departementer, kan vi trolig bli enda bedre på å dele erfaring. Dette gjelder kanskje særlig ved å vise til og gjennomgå konkrete eksempler og saker i fellesskap med andre departementer på de arenaer som er etablert.

Når det gjelder Kompetanseforum, der NFD som eier inviterer til dialog om samfunnsansvar med frivillige organisasjoner og departementer som forvalter statlig eierskap, så er min vurdering at forumet har vært nyttig for NFDs forståelse og kompetanseutvikling på flere områder innenfor samfunnsansvar. NFD vil ta med tilbakemeldinger fra andre departementer i det videre arbeidet med å utvikle denne møteplassen.

Avslutningsvis vil jeg trekke frem at arbeidet med samfunnsansvar, som andre områder, må sees i sammenheng med og prioriteres ut fra øvrige arbeidsoppgaver og forventninger staten har som eier, og ut fra tilgjengelige ressurser.

Med hilsen

Monica Mæland

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
Storgata 16
0032 OSLO

Deres ref

Vår ref
16/1200-

Dato
5.10.16

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015

Jeg viser til Riksrevisjonens brev av 21. september 2016 vedlagt saksfremstillingen av undersøkelsen om eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel. Jeg registrerer at Riksrevisjonen i sin undersøkelse dokumenterer at det arbeides grundig med samfunnsansvar i eierdepartementene. Olje- og energidepartementet legger stor vekt på betydningen av samfunnsansvar i eierdialogen med Statoil og departementet vil fortsette med å utvikle oppfølgingen av selskapets arbeid på dette området. I den forbindelse oppfatter jeg Riksrevisjonens innspill og merknader som relevante.

Riksrevisjonens anbefaling er at departementene vurderer hvordan de gjennom eierdialogen om samfunnsansvar i enda større grad kan bidra til å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelser. Dette kan skje gjennom bruk av andre informasjonskilder enn selskapenes rapportering og en enda mer målrettet eierdialog om samfunnsansvar. Det vil også kunne være nyttig at eierdepartementene deler erfaringer for å sikre en enda bedre praksis i eieroppfølgingen av samfunnsansvar. Disse anbefalingene vil jeg ta med meg videre i eierskapsoppfølgingen.

Min merknad til saksfremstillingen for øvrig er begrenset til en mindre presisering. I omtalen av eierdialogen mellom departement og selskap står det at Olje- og energidepartementet legger vekt på at spørsmålene som stilles selskapene ikke må være for detaljerte. Jeg ønsker å presisere at det med det menes at det er viktig å sonde mellom ledelsens og styrets ansvar på den ene siden, og det staten bør være opptatt av i eieroppfølgingen på den andre siden.

Med hilsen

Tord Lien

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2016/01406-7

Vår ref
16/231-

Dato
05.10.2016

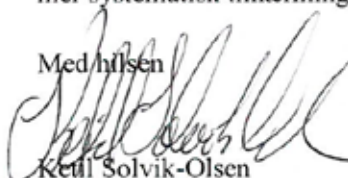
Riksrevisjonenes kontroll med forvaltningen av statlige selskaper for 2015 – undersøkelse om eieroppfølging av samfunnsansvar

Jeg viser til brev fra Riksrevisjonen av 21. september i år, vedlagt saksframstilling av undersøkelse om eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel. Riksrevisjonen ber om en redegjørelse for hvordan Samferdselsdepartementet (SD) vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om SD er uenig med Riksrevisjonen.

Når det gjelder Riksrevisjonens merknader om departementenes eieroppfølging, fremgår det at SD på generelt nivå anser risikoen for alvorlige samfunnsansvarshendelser som moderat for selskapene i departementets eierportefølje, ettersom disse hovedsakelig ikke har internasjonal virksomhet. Jeg ser behov for å presisere at denne risikovurderingen kun gjelder Avinor, og i den konkrete saken som har vært gjenstand for Riksrevisjonens undersøkelse (miljø – utslipp til vann og grunn).

Jeg har for øvrig ikke konkrete merknader til Riksrevisjonens anbefalinger. På generelt grunnlag viser jeg til at SD som eier har en bevisst holdning til regjeringens forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Departementet har i de siste årene lagt vekt på å tydeliggjøre betydningen av samfunnsansvar i eierdialogen og vil fortsette å utvikle eieroppfølgingen på dette området, herunder vurdere hvordan det kan legges til rette for en mer systematisk tilnærming til gjennomføring av eierdialogen og erfaringsdeling.

Med hilsen

Ketil Solvik-Olsen

Vedlegg 3.3: Rapport fra utvidet kontroll av eieroppfølging av samfunnsansvar i selskaper med statlig eierandel

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Samfunnsansvar er i regjeringens eierskapsmelding *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap*, Meld. St. 27 (2013–2014), definert som det ansvaret selskapene forventes å påta seg for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten.¹ I denne eierskapsmeldingen er forventningene til selskapenes arbeid med samfunnsansvar tydeligere enn i tidligere eierskapsmeldinger.² Det henger blant annet sammen med at norske selskaper eksponeres for sterkere internasjonal konkurranse, og med en økende oppmerksomhet om klimautfordringene og betydningen av samfunnsansvar. Endringer i nasjonale og internasjonale konvensjoner, lover, retningslinjer og normer har også bidratt til at forventningene til samfunnsansvar er tydeliggjort.

Staten forventer at selskapene etterlever fastsatte lover og regler og opptre etisk forsvarlig. Et godt arbeid med samfunnsansvar i selskapene vil også kunne bidra til å ivareta statens aksjonærverdier. Bedre omdømme, tilgang til kompetent arbeidskraft, lojale kunder og lokalsamfunn som legger til rette for virksomheten, er faktorer som kan bidra til å styrke konkurransedyktigheten og støtte opp under den langsiktige verdiskapingen for selskapene.

Stortinget har gjennom behandlingen av eierskapsmeldingen stilt spesifikke forventninger til selskaper med statlig eierandel innenfor fire samfunnsansvarsområder: klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, samt antikorrupsjon og åpenhet, jf. faktaboks 1. I tillegg til forventningene innenfor disse fire utvalgte områdene er det formidlet generelle forventninger til selskapene om hvordan de bør arbeide for å ivareta sitt samfunnsansvar, blant annet at arbeidet skal være forankret i styret. Styret har det øverste ansvaret for selskapets drift, også når det gjelder samfunnsansvar. Dette ansvaret er presisert i den siste eierskapsmeldingen. Selskapenes arbeid med samfunnsansvar skal støtte opp under den forretningsmessige utviklingen i selskapet og bør være integrert i selskapenes virksomhet og strategi.

Eierdialogen er et avgjørende virkemiddel for å ivareta statens interesser, og departementene bør benytte dialogen med selskapene til å følge opp at selskapene oppfyller statens forventninger til arbeidet med samfunnsansvar. Dette innebærer at departementene bør ha kjennskap til hvilke samfunnsansvarsområder som er vesentlige for selskapene, og hva som er relevant risiko utfra selskapets virksomhet. Eierdepartementene bør også være forberedt på at selskaper med statlig eierandel kan bli involvert i hendelser som har betydning for selskapenes økonomi og omdømme, og for staten som eier. Flere departementer har erfart slike hendelser i sine selskaper, for eksempel innenfor korrupsjonsområdet. God beredskap for og håndtering av uønskede hendelser i selskaper med statlig eierandel er viktig for tilliten til staten som en ansvarlig og kompetent eier.

1) Definisjonen er i stor grad sammenfallende med definisjoner som benyttes internasjonalt. EUs definisjon av samfunnsansvar (Corporate Social Responsibility) er "the responsibility of enterprises for their impacts on society", jf. <http://www.csreurope.org/new-eu-definition-csr-mirrors-enterprise-2020-aspirations>.

2) Samfunnsansvar var også et viktig tema i de tre foregående eierskapsmeldingene, Meld. St. 13 (2010–2011) *Aktivt eierskap*, St.meld. nr. 13 (2006–2007) *Et aktivt og langsiktig eierskap* og St.meld. nr. 22 (2001–2002) *Et mindre og bedre statlig eierskap*. Også i St.meld. nr. 10 (2008–2009) *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi* er samfunnsansvar tema. Denne meldingen ble utarbeidet av Utenriksdepartementet og omfattet hele næringslivet, ikke bare selskaper med statlig eierandel. Det forventes i denne meldingen at alle selskaper tar samfunnsansvar, uavhengig av om eierskapet er statlig eller privat.

Antikorrupsjon og åpenhet:

- Selskapene utviser størst mulig grad av åpenhet knyttet til pengestrømmer, herunder også skatt.
- Selskaper med internasjonal virksomhet følger OECDs retningslinjer på skatteområdet, og herunder søker å unngå å benytte skatteparadiser som ikke følger standardene til Global Forum om transparens og effektiv informasjonsutveksling i skattesaker, og som ikke vil inngå skatteopplysningsavtaler med Norge.
- Selskapene har retningslinjer, systemer og tiltak for å hindre korrupsjon og for å håndtere mulige lovbrudd eller tvilstilfeller som måtte avdekkes på dette feltet.
- Selskapene gjennomfører aktsomme og grundige vurderinger når det gjelder problemstillinger knyttet til korrupsjon for sin virksomhet. Dersom slike vurderinger tilsier at det er berettiget tvil om forhold kan regnes som korrupsjon, forventes det at selskapene ikke involverer seg i slike.

Klima og miljø:

- Selskapene har god risikoforståelse med hensyn til hvordan klimaendringer og klimapolitiske tiltak kan påvirke deres virksomhet.
- Selskapene skal være i fremste rekke når det gjelder arbeidet for klima og miljø i sin bransje, herunder med tiltak som kan redusere klimagassutslipp.
- Selskapene har en bevisst holdning til gevinstene som kan høstes ved tidlig tilpasning til nye klima- og miljøkrav.

Arbeidstakerrettigheter:

- Selskapene legger til grunn ILOs åtte kjernekonvensjoner som en minimumsstandard for sin virksomhet, samt at disse følges opp i verdikjeden.
- Selskapene er blant de ledende i sin bransje når det gjelder HMS, samt har oppmerksomhet om dette overfor leverandører og forretningspartnere.
- Selskapene vurderer behovet for å inngå globale rammeavtaler med fagbevegelsen som gjelder for drift i hele verden.
- Selskapene opptre ansvarlig i omstillingsprosesser og gjennomfører disse i dialog med ansatte og lokalsamfunn.

Menneskerettigheter:

- Selskaper med statlig eierandel respekterer grunnleggende menneskerettigheter, slik de fremkommer i internasjonale konvensjoner, i all sin virksomhet og at selskapene også følger dette overfor sine leverandører og forretningspartnere.
- Alle selskaper med statlig eierandel integrerer relevante forhold knyttet til menneskerettigheter i sin virksomhet.
- Selskapene gjennomfører relevante aktsomhetsvurderinger i tråd med anbefalingene fra UNGP for å motvirke medvirkning til menneskerettighetsbrudd og redegjøre for hvordan de adresserer selskapets innvirkning på menneskerettighetene.

* Hentet fra Meld. St. 27 (2013–2014) Et mangfoldig og verdiskapende eierskap, s. 80–83.

1.2 Formål og problemstillinger

Målet med undersøkelsen er å vurdere hvordan Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet følger opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar gjennom eierdialogen, og i hvilken grad departementene benytter erfaringer til å styrke denne eieroppfølgingen.

Undersøkelsens mål belyses gjennom følgende problemstillinger:

- 1 Hvordan benytter departementene eierdialogen til å avklare om selskapene har hensiktsmessige systemer og arbeidsmåter som reduserer risikoen for uønskede samfunnsansvarshendelser?
- 2 I hvilken grad benytter departementene egne og andres erfaringer til å styrke eieroppfølgingen av samfunnsansvar?

1.3 Revisjonskriterier

Krav til eiers oppfølging av selskapenes arbeid med samfunnsansvar

Det går fram av *reglement for økonomistyring i staten* (økonomireglementet) § 10 at eier skal forvalte sine eierinteresser i samsvar med overordnede prinsipper for god eierstyring. Det innebærer blant annet å følge opp at målene som er satt for selskapet nås, og at selskapets styre har en sammensetning som støtter opp om selskapets formål. Eierskapet skal understøtte en klar fordeling av myndighet og ansvar mellom eier og styret, og sikre likebehandling av alle aksjonærer. Styring, oppfølging, kontroll og tilhørende retningslinjer skal tilpasses statens eierandel og selskapets egenart, risiko og vesentlighet.

Eier kan kun utøve sin myndighet gjennom generalforsamling, foretaksmøte eller tilsvarende. Dette gjelder for alle selskaper uavhengig av statens eierandel.³ For deleide selskaper skyldes begrensningene i statsrådets myndighet også hensynet til de andre aksjeeierne (aksjelovens likebehandlingsprinsipp).⁴ Kravet om likebehandling av aksjeeiere begrenser blant annet muligheten for fri utveksling av informasjon mellom selskapet og departementet. Aksjelovgivningen gir også klare føringer for statens eierdialog med børsnoterte selskaper. Rammene rundt eierstyringen er likevel ikke til hinder for at staten, på linje med andre aksjeeiere, kan ta opp forhold som selskapene bør vurdere i tilknytning til sin virksomhet og utvikling. De synspunktene staten gir uttrykk for i eierdialogen med selskapene, er å betrakte som innspill til selskapets administrasjon og styret. Eventuelle saker som etter lov eller vedtekter krever tilslutning fra eier, må tas opp på generalforsamling.⁵

Av eierskapsmeldingen går det fram at en av statens viktigste oppgaver er å sørge for godt sammensatte og kompetente styrer, som samlet har den ønskede kompetansen ut fra selskapets formål, virksomhetsområde, utfordringer og statens mål med eierskapet.⁶ Staten er ikke selv representert i styrene i selskapene, der eierinteressene forvaltes av departementene. Eierdialogen med selskapene er blant annet derfor et viktig virkemiddel for å ivareta statens interesser, inkludert oppfølging av selskapenes arbeid med samfunnsansvar.⁷ Gjennom eierdialogen kan departementene være strategiske og utfordrende eiere som bidrar til at selskapene har definert vesentlige utfordringer og risikofaktorer, utformet retningslinjer og satt i verk aktiviteter og tiltak for å ivareta hensynet til samfunnsansvar.

3) Statens prinsipper for god eierstyring, punkt 3. Det rettslige grunnlaget for statsrådets eiertyndighet i et aksjeselskap er aksjeloven § 5-1. Tilsvarende bestemmelse gjelder for allmennaksjeselskapene, statsforetakene og for de fleste særlovsselskapene. For statsforetakene er generalforsamlingen byttet ut med foretaksmøtet, men realiteten er den samme.

4) Jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21 - Misbruk av generalforsamlingens myndighet.

5) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 85–86.

6) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 70 og statens prinsipper for god eierstyring, punkt 6.

7) Meld. St. 27 (2013–2014) og Meld. St. 13 (2010–2011).

Forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar

I Meld. St. 27 (2013–2014) *Et mangfoldig og verdiskapende eierskap* er det presisert at selskaper der staten er eier, skal bidra til langsiktig verdiskaping (maksimere avkastningen på statens investeringer), og at de forretningsmessige selskapene skal være lønnsomme over tid. Selskapets målrettede arbeid for å ivareta sitt samfunnsansvar skal støtte opp under den forretningsmessige utviklingen.⁸

Ifølge statens eierstyringsprinsipper skal selskaper med statlig eierandel arbeide systematisk med sitt samfunnsansvar og være ledende innenfor sine områder. En god håndtering av arbeidet med samfunnsansvar forventes å bidra til ivaretagelse av statens aksjonærverdier og til at selskaper med statlig eierandel opptrer etisk forsvarlig.⁹ For å ivareta sitt samfunnsansvar bør selskapene ha en strategisk orientert tilnærming hvor både risikostyring og vektlegging av selskapets forretningsmessige muligheter utnyttes. Dette kan bidra til å styrke posisjonen og konkurranseevnen til selskapene, og understøtte den langsiktige verdiskapingen.¹⁰

Krav til styrenes oppfølging av samfunnsansvar

Styret har det øverste ansvaret for selskapets resultater og skal realisere de målene som er satt av eier. Styret skal videre sørge for at virksomheten drives i samsvar med selskapets formål, vedtekter og retningslinjer. Styret skal fastsette selskapets risikoprofil og påse at selskapet har god intern kontroll, tilstrekkelige systemer og ressurser for å sikre at lovbestemmelser etterleves. Risikoarbeidet bør være en integrert del i selskapets strategiutviklingsprosess, slik at styret og ledelsen har klart for seg hvilken risiko ulike strategier medfører.¹¹ Styret er også ansvarlig for å påse at ledelsen ivaretar selskapets samfunnsansvarsarbeid, og at virksomheten drives innenfor gjeldende lover og regler i de land selskapene har virksomhet.¹² Videre går det fram av Meld. St. 27 (2013–2014) at selskapenes og styrenes arbeid med samfunnsansvar vil være del av vurderingene som gjøres i forbindelse med styrevalg.¹³

Staten forventer at selskapene gjennom rapporteringen og eierdialogen er åpne om viktige forhold knyttet til selskapets virksomhet. Tilgangen til relevant informasjon anses å være en viktig forutsetning for en god eierskapsutøvelse.¹⁴ Ifølge regnskapslovens § 3-3c skal store foretak i årsberetning eller annet offentlig dokument redegjøre for sitt arbeid for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og overfor sine interessenter. Redegjørelsen skal minst inneholde opplysninger om retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder foretaket benytter for å integrere de nevnte hensynene. Foretak som har retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder, skal i tillegg opplyse om hvordan foretaket arbeider for å omsette disse til handling, gi en vurdering av resultatene som er oppnådd som følge av arbeidet med å integrere hensynene, og opplyse om forventninger til dette arbeidet framover. Dersom selskapet ikke har retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder, skal det opplyses om dette.

1.4 Metode og gjennomføring

De fleste departementene forvalter statens interesser i ett eller flere selskaper hvor staten helt eller delvis er aksjeeier. Kontrollen omfatter Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), Olje- og energidepartementet (OED) og Samferdselsdepartementet (SD). Departementene er valgt fordi de forvalter statens eierinteresser i mange store selskaper.

8) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 73.

9) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 78.

10) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 73.

11) Statens prinsipper for god eierstyring, punkt 4 og 7 samt lov om aksjeselskaper § 6-12 og § 6-13.

12) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 73.

13) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 83.

14) Meld. St. 27 (2013–2014), s. 68.

Eierdialogen om samfunnsansvarsområdene *antikorrupsjon og åpenhet og klima og miljø* har fått størst oppmerksomhet i undersøkelsen. Samtidig har det vært viktig å få fram informasjon om departementenes praksis i eieroppfølgingen av samfunnsansvar generelt. Departementenes praksis er hovedsakelig beskrevet med utgangspunkt i hvordan departementene følger opp fire utvalgte selskaper. Departementene er også bedt om å redegjøre skriftlig og i intervju for om denne praksisen er representativ for eieroppfølgingen av samfunnsansvar i de øvrige selskapene i departementenes portefølje. De fire selskapene er: Yara International ASA og Telenor ASA (der NFD eier henholdsvis 36,21 prosent og 53,97 prosent av aksjekapitalen), Statoil ASA (der OED eier 67 prosent av aksjekapitalen) og Avinor AS (heleid aksjeselskap under SD). Dette er selskaper som på ulike måter har stor økonomisk og/eller samfunnsmessig betydning. Uønskede hendelser i disse selskapene har hatt eller vil kunne få negative konsekvenser for selskapenes verdier og omdømme.

For å belyse departementenes eieroppfølging er det fra de fire selskapene valgt ut noen enkelthendelser og risikoområder som case, i hovedsak fra perioden 2008–2015. Valget av case er gjort ut fra en totalvurdering for hvert departement og samlet for alle de valgte casene. I utvelgelsen er det blant annet lagt vekt på hvor vesentlig hendelsen eller risikoområdet er for selskapets virksomhet.

Problemstillingene er belyst gjennom dokumentanalyse, skriftlige spørsmål og intervju med de tre departementene. I undersøkelsen er blant annet følgende dokumenter gjennomgått:

- stortingsmeldingene om statlig eierskap
- statens eierberetning for 2013, 2014 og 2015
- protokoller fra generalforsamlinger i de utvalgte selskapene i perioden 2008–2015
- departementenes rutiner for forvaltningen av statens eierinteresser
- departementenes rutinebeskrivelser og veiledere for eierdialogen
- departementenes dokumentasjon fra eierdialogen med de utvalgte selskapene
- offentlig tilgjengelige kilder (blant annet selskapenes rapportering om samfunnsansvar, tilsynsmyndighetenes og Økokrims nettsider, referater fra høringer i Stortinget og korrespondanse mellom departementene og kontroll- og konstitusjonskomiteen)

Departementene har ulik praksis når det gjelder hvordan eierdialogen dokumenteres, noe som innebærer at analysene av eierdialogen i de tre departementene er basert på ulike typer dokumenter. Fra **Nærings- og fiskeridepartementet** er undersøkelsen blant annet basert på dokumenter utarbeidet i tilknytning til de årlige samfunnsansvarsmøtene med Yara og Telenor, inkludert departementets referater. Dokumentasjonen omfatter også et bakgrunnsnotat med dagsorden som utarbeides i forkant av møtene, presentasjoner selskapene har holdt i møtene og et vurderingsnotat som skrives etter møtene. Notater og referater utarbeidet i forbindelse med kvartalsmøtene og andre møter, samt departementets logg over kontakten med selskapene som telefonsamtaler, e-poster og tekstmeldinger, er også lagt til grunn. Fra **Olje- og energidepartementet** er dagsorden og referater fra samfunnsansvarsmøtene med Statoil gjennomgått. Referatene er sett i sammenheng med presentasjonene selskapet har holdt i møtene og et vurderingsnotat som er utarbeidet etter møtene. Referater og interne notater utarbeidet i forbindelse med kvartalsmøtene er også gjennomgått. Fra **Samferdselsdepartementet** er kommentert dagsorden og referater fra kvartalsmøtene med Avinor gjennomgått, i tillegg til hovedpunkter som er formidlet til politisk ledelse etter kvartalsmøtene.

I undersøkelsen er departementenes skriftlige dokumentasjon av eierdialogen, departementenes svar på skriftlige og muntlige spørsmål fra revisjonen og offentlig

tilgjengelig informasjon sett i sammenheng for å kunne gi en helhetlig beskrivelse både av eieroppfølgingen knyttet til de utvalgte casene og departementenes generelle eieroppfølging av samfunnsansvar. De tre departementene har skriftlig besvart spørsmål om blant annet organisering og rutiner for eieroppfølgingen av samfunnsansvar, praksis for gjennomføring av eierdialogen med alle selskapene i departementenes portefølje, erfaringer departementene har med ulike arenaer som er etablert for erfaringsutveksling mellom eierdepartementene, og hvilke læringspunkter departementene har gjort seg på bakgrunn av tidligere samfunnsansvarshendelser. De skriftlige svarene og dokumentgjennomgangen er lagt til grunn for intervjuene. Både i de skriftlige spørsmålene og intervjuene er departementene bedt om å klargjøre eventuelle forskjeller i eieroppfølgingen av de utvalgte selskapene og de øvrige selskapene i departementenes portefølje.

Det er benyttet ekstern bistand fra konsulentfirmaet Knut Grøholt Rådgivning for å drøfte enkelte metodiske spørsmål.

2 Resultatet av undersøkelsen

2.1 Hvordan følger departementene opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar gjennom eierdialogen?

Eierdialogen er den kontakten eierdepartementet har med selskapet utenom generalforsamlingen og er ifølge eierskapsmeldingen eiers viktigste virkemiddel for å følge opp selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Samfunnsansvar er tema i eierdialogen, både i de faste møtene, det vil si årlige møter om samfunnsansvar og/eller kvartalsmøter, og gjennom den øvrige kontakten mellom departementet som eier og selskapene. Denne kontakten kan være møter, brev, e-post eller telefon.

Oppfølgingen av samfunnsansvar i de faste møtene er i hovedsak basert på selskapenes offentlig rapportering om samfunnsansvar. Store selskaper, inkludert Yara, Telenor, Statoil og Avinor, skal fra og med regnskapsåret 2013 rapportere på samfunnsansvar i samsvar med kravene i regnskapsloven. Rapporteringen fra disse selskapene består av årsrapport, bærekraftsrapport/samfunnsansvarsrapport, kvartalsresultater og informasjon på selskapets nettsider.¹⁵ Selskaper som ikke er omfattet av regnskapslovens krav, kan ha en mindre omfattende rapportering. I **Samferdselsdepartementet** inngår også selskapenes § 10-planer i informasjonsgrunnlaget for eieroppfølgingen av samfunnsansvar.¹⁶ Departementene mottar ikke styreprotokoller fra Yara, Telenor, Statoil og Avinor.¹⁷

Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling forvalter eierskapet i de fleste selskapene i departementets portefølje, inkludert Yara og Telenor. I **Olje- og energidepartementet** er ansvaret for eieroppfølging fordelt på flere avdelinger, bestemt ut fra selskapenes virksomhet innenfor energiområdet. Økonomi- og administrasjonsavdelingen ved seksjon for eierskap har ansvaret for eieroppfølgingen av Statoil. Også i **Samferdselsdepartementet** er eieroppfølgingen lagt til flere avdelinger ut fra selskapenes virksomhet. Forvaltningen av Avinor er lagt til luft-, post- og teleavdelingen ved luftfartseksjonen.

15) Staten forventer at alle selskaper av en viss størrelse benytter den internasjonale rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative (GRI). GRI er et rammeverk for en organisasjons økonomiske, miljømessige og sosiale påvirkning, og kan benyttes av alle uansett størrelse, bransje eller geografisk beliggenhet. Både Yara, Telenor, Statoil og Avinor opplyser at de rapporterer i henhold til GRI-rammeverket.

16) Ifølge § 10 i vedtektene for Samferdselsdepartementets heleide selskaper skal styret hvert år legge fram en plan for virksomheten. Samfunnsansvar er et fast tema i planene. Minst hvert fjerde år danner disse § 10-planene grunnlag for Samferdselsdepartementets stortingsmelding om det enkelte selskap.

17) Fra deleide aksjeselskaper mottar ikke staten styreprotokoller. Det skyldes prinsippet om likebehandling av aksjonærer. Fra de heleide aksjeselskapene kan staten selv avgjøre om det er ønskelig å motta styreprotokoller, men vanlig praksis er at departementene ikke mottar disse. Staten mottar alltid styreprotokoller fra statsforetakene, jf. statsforetaksloven § 24 tredje ledd.

2.1.1 Eierdialogen med Yara, Telenor, Statoil og Avinor

Både Yara, Telenor og Statoil har fått oppmerksomhet om problemstillinger knyttet til området antikorrupsjon og åpenhet: korrupsjon i Libya, India og Russland i forbindelse med kontraktsforhandlinger (Yara), VimpelComs lisensservervelse i Usbekistan (Telenor er minoritetseier i VimpelCom), lisenstildeling i Iran – Horton-saken (Statoil) og spørsmål om pengestrømmer i Angola (Statoil). Telenor har også hatt en sak om menneskerettigheter/arbeidstakerrettigheter ved virksomheten til datterselskapet GrameenPhone i Bangladesh. Flere av selskapene har fått bøter (Yara, Statoil) eller pålegg (Avinor) fra norske miljømyndigheter på grunn av forurensning.

Eierdialogen med Yara

Yara driver i hovedsak med produksjon, distribusjon og salg av nitrogenbaserte kjemikalier og omfatter morselskapet Yara International ASA og en rekke datterselskaper.¹⁸ Yara har en omfattende internasjonal virksomhet.

Korrupsjon

I 2014 ga Økokrim Yara et forelegg for tre tilfeller av grov korrupsjon. Boten var på 270 mill. kroner. I tillegg ble 25 mill. kroner av utbyttet inndratt. Yara erkjente at vilkårene for straffansvaret var oppfylt og vedtok forelegget. Samtidig ble flere personer tiltalt. Sommeren 2015 dømte tingretten fire personer fra Yaras tidligere ledelse for grov korrupsjon. Dommene er anket. I straffeskjerpende retning la retten vekt på at de tiltalte var del av konsernledelsen og kunne ha stoppet korrupsjonen. Retten mente disse hadde bidratt til at verdien av selskapets antikorrupsjonsarbeid ble sterkt forringet.

Økokrim startet etterforskningen av Yara i april 2011, etter at selskapet hadde varslet om mulige bestikkelser i perioden 2004 til 2009. Ifølge Økokrim hadde Yara kjent til mistankene siden 2008. Yara orienterte Nærings- og fiskeridepartementet om saken etter at Økokrims etterforskning var igangsatt. Saken gjaldt bestikkelser overfor høytstående offentlige tjenestemenn i Libya og India, og bestikkelser overfor en leverandør i Russland. Bestikkelsene var knyttet til kontraktsforhandlinger.

I alle årene etter at departementet ble informert, har saken vært tema både i de faste møtene, i andre møter og i annen kontakt. I enkelte møter har saken bare vært nevnt kort, for eksempel ved at departementet har spurt Yara om status i etterforskningen, men det har også vært flere egne møter om saken.

Departementet har i eierdialogen ønsket informasjon om viktige spørsmål i saken, for eksempel hendelses- og tidsforløpet, hvordan ledelsen og styret har vært involvert, og bakgrunnen for at Yara erkjente straffskyld. Departementet har også vært opptatt av hvordan selskapet kommuniserer offentlig om saken og har derfor bedt Yara om å redegjøre for sin mediestrategi. Departementet har blant annet presisert overfor Yara at selskapet bør lære av erfaringene fra denne saken og arbeide systematisk for å unngå at slike hendelser gjentar seg.¹⁹

Departementet har i dialogen med Yara gjentatte ganger formidlet statens forventninger til selskapets arbeid med antikorrupsjon og drøftet med selskapet hva disse forventningene innebærer i praksis. Overfor Yara har departementet gitt uttrykk for sine vurderinger av selskapets rapportering og praksis innenfor antikorrupsjonsområdet, og har stilt spørsmål om blant annet selskapets holdninger og tiltak for å forebygge korrupsjon.

18) Hovedvirksomheten består av produksjon og salg av mineralgjødsel, men selskapet selger også ulike kjemiprodukter til industrien. Yara er verdens ledende leverandør av ammoniakk, nitrater, NKP-mineralgjødsel (basert på nitrogen, kalium og fosfor) og spesialgjødsel.

19) Dette ble også formidlet i generalforsamlingen i 2012 og går fram av en protokolltilførsel.

I perioden 2012–2015 har Yara i flere møter redegjort for sine forbedringstiltak, for eksempel bakgrunnsjekk av samarbeidspartnere og varslingssystemer. Departementet har i flere møter stilt oppfølgingsspørsmål til Yara for å få utdypende informasjon om rutiner og retningslinjer, for eksempel da Yara presenterte et nytt Code of Conduct-dokument (etiske retningslinjer) i samfunnsansvarsmøtet i 2015. I dette møtet redegjorde selskapet for hvordan arbeidet med *compliance* (kontroll med etterlevelsen av retningslinjer og lignende) er organisert, og hvordan konsernsjefen selv, revisjonskomiteen og styret regelmessig får informasjon om dette arbeidet. Yara ga uttrykk for at disse rutinene fungerte godt. Departementet har også i eierdialogen vært opptatt av hvilke holdninger og verdier selskapet signaliserer til offentligheten gjennom sin rapportering, og betydningen av “tonen på toppen” internt i selskapet.

Departementet mener at Yaras arbeid med antikorrupsjon er forbedret de siste årene, både når det gjelder retningslinjer og rapportering. Departementet har for eksempel merket seg at styret i sin beretning i 2014 signaliserer en holdning om nulltoleranse mot uetisk adferd.

Risiko for forurensning knyttet til virksomheten ved Porsgrunn Fabrikker

Porsgrunn Fabrikker ligger på Herøya, Norges største industriområde. Virksomheten består av flere fabrikker som produserer ulike typer gjødsel, gasser og kjemikalier til industribruk. Yara er bøtelagt for flere ulykker og utslipp, jf. faktaboks 2.

Faktaboks 2: Eksempler på nyere tilfeller av utslipp relatert til Yaras virksomhet i Porsgrunn

- Desember 2008: En av fullgjødsselfabrikkene eksploderte. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap mente at det ikke hadde vært gjort tilstrekkelige risikovurderinger. Politiet ga Yara et forelegg på 4 mill. kroner, som selskapet vedtok.
- Juli 2009: Bulkskipet MV “Full City” grunnstøtte utenfor Langesund. Skipet skulle laste kunstgjødsel fra Yaras fabrikk på Herøya i Porsgrunn. Utslipp av olje førte til forurensning i området fra Stavern i Vestfold til Lillesand i Aust-Agder.
- Desember 2010: Kalksalpeter rant ut i sjøen. Klima- og forurensningsdirektoratet anmeldte forholdet, og Yara fikk et forelegg på 2,5 mill. kroner, som selskapet vedtok. I skjerpende retning ble det lagt vekt på at det var et stort utslipp som pågikk over lang tid før det ble oppdaget, og at Yara tidligere hadde fått bøter for manglende kartlegging av risikoforhold.
- Mai 2012: Et stort utslipp av fosfatstøv. Klima- og forurensningsdirektoratet anmeldte forholdet, og Yara vedtok et forelegg på 1 mill. kroner i 2014.
- November 2012: Et stort utslipp av fyringsolje. Klima- og forurensningsdirektoratet anmeldte forholdet, og det ble i 2014 gitt forelegg på 2 mill. kroner. Ifølge direktoratet var utslippet et utslag av systemsvikt og manglende vedlikehold av kontrollsystemer. Yara vedtok forelegget.

I årene 2008–2012 har forurensning i tilknytning til Yaras virksomhet i Porsgrunn vært tema i eierdialogen i forbindelse med konkrete hendelser. For eksempel ba departementet i august 2009 om utdypende informasjon om selskapets kontrollrutiner etter “Full City”-ulykken, jf. faktaboks 2. Etter 2012 har forurensningsrisiko knyttet til virksomheten i Porsgrunn ikke vært et eget tema i eierdialogen, men departementet har i flere møter stilt spørsmål om miljøpåvirkningen av Yaras virksomhet mer generelt. Departementet har de siste årene økt oppmerksomheten på klima og miljø i eieroppfølgingen av Yara. Yara har i mange møter i 2014 og 2015 redegjort for hvilken betydning selskapets virksomhet har i et klimaperspektiv, blant annet hvordan

selskapets løsninger kan bidra til å redusere klimagassutslipp. Departementet har merket seg at Yara gir uttrykk for å se hvilke forretningsmuligheter tidlig tilpasning til nye klima- og miljøkrav har for selskapet, noe som er i samsvar med forventningene i eierskapsmeldingen.

Eierdialogen med Telenor

Telenor-konsernet tilbyr kommunikasjonstjenester innenfor tele, data og media i Norden, Sentral- og Øst-Europa og Asia. Selskapet er en av verdens ledende mobiloperatører med 208 mill. mobilabonnementer og med mobilvirksomheter i 13 land. Telenor eier også 33 prosent av aksjene i mobilselskapet VimpelCom Ltd., som har virksomhet i 14 land. I oktober 2015 ble det kjent at Telenor ønsker å selge sin eierandel i VimpelCom.

Korrupsjon i VimpelCom²⁰

Siden våren 2014 har VimpelComs virksomhet i Usbekistan vært under etterforskning av nederlandske, sveitsiske og amerikanske myndigheter. Etterforskningen har blant annet dreid seg om store pengeoverføringer til høytstående personer i Usbekistan for tildeling av telelisenser i landet. Telenor har kun hatt status som vitne i saken. I februar 2016 innrømmet VimpelCom at de hadde brutt både amerikanske og nederlandske korrupsjonsregler, og opplyste at selskapet hadde inngått en avtale med amerikanske myndigheter om å betale 795 mill. dollar (litt over 6,8 mrd. kroner) for lovbrudd som hadde skjedd i perioden 2006–2012.

I oktober 2012 ble Nærings- og fiskeridepartementet kontaktet av Telenor som opplyste at det ville komme en artikkel i Dagens Næringsliv påfølgende dag om VimpelComs virksomhet.

Telenors engasjement i VimpelCom har vært tema i eierdialogen hele perioden 2008–2015, men også tidligere i forbindelse med at Telenor kjøpte seg opp i selskapet. De siste to årene har eierdialogen i stor grad relatert seg til Telenors håndtering av korrupsjonsanklagene mot VimpelCom og den interne varslingen om mulig korrupsjon, mens dialogen tidligere har vært mer overordnet om Telenors eierskap i VimpelCom.

Korrupsjonsanklagene mot VimpelCom og informasjonsflyten i Telenor knyttet til varslingsaken har vært tema både i de faste møtene, i egne møter, og i annen kontakt med selskapet. I enkelte møter har VimpelCom-saken kun vært nevnt kort, for eksempel ved at departementet har bedt om en oppdatert status eller etterspurt eventuell ny informasjon i saken. Nærings- og fiskeridepartementet har også bedt Telenor om skriftlige redegjørelser, blant annet i forbindelse med kontroll- og konstitusjonskomiteens høringer. I oktober 2015 fikk departementet ny informasjon fra Telenor som førte til at styreleder trakk seg fra stillingen fordi vedkommende ikke lenger hadde statsrådets tillit.

I eierdialogen har Nærings- og fiskeridepartementet blant annet bedt Telenor informere om hvilken ekspertise selskapet har på arbeidet med antikorrupsjon, selskapets varslingsrutiner og kriterier som ligger til grunn for hvilke varslingsaker som bringes videre fra selskapets lokale virksomheter. I samfunnsansvarsmøtet i 2015 redegjorde Telenor for at selskapet arbeider systematisk med å implementere retningslinjer og rutiner for å minimere risikoen for nye korrupsjonssaker, herunder aktiv trening av ansatte i problemstillinger knyttet til korrupsjon.

20) Følgende to innstillinger fra kontroll- og konstitusjonskomiteens høringer (14. januar 2015 og 27. mai 2016) gir mer informasjon om Telenors håndtering av korrupsjonsanklagene mot VimpelCom og eierdialogen mellom Nærings- og fiskeridepartementet og Telenor: Innst. 260 S (2014–2015) og Innst. 413 S (2015–2016).

I dialogen med Telenor har departementet også vært opptatt av selskapets dialog med ledelsen i VimpelCom og hvordan Telenor offentlig formidler sin nulltoleranse for korrupsjon. Videre har departementet vært opptatt av informasjonsflyten og dialogen mellom administrasjonen og styret i Telenor, særlig knyttet til selskapets varslingsrutiner.

Arbeidstaker- og menneskerettigheter i Bangladesh

I april 2008 ble det avholdt et møte mellom Nærings- og fiskeridepartementet og Telenor hvor selskapet informerte om en kommende TV-dokumentar om Telenors virksomhet i Bangladesh og selskapet GrameenPhone.²¹ Saken knyttet seg til en rekke brudd på internasjonale konvensjoner og nasjonalt regelverk om blant annet barnarbeid, krav til HMS og miljøkriminalitet hos en underleverandører av GrameenPhone som produserer mobilmaster. I møtet ble det også klart at Telenor i forbindelse med sine egne undersøkelser avdekket at en underleverandør hadde brutt sine avtaleforpliktelser overfor Telenor og ikke etterlevd Telenors Codes of Conduct. Departementet var informert om hendelsen på telefon noen dager i forkant av møtet.

Både før og etter TV-dokumentaren, som ble sendt på norsk og svensk TV i mai 2008, var det tett dialog mellom Nærings- og fiskeridepartementet og Telenor. Selskapet ble ved flere anledninger bedt om å redegjøre for forholdene og hvilke tiltak selskapet hadde iverksatt. I møtene vedgikk Telenor at hendelsene var et brudd på selskapets etiske regelverk, og at GrameenPhones egne inspeksjoner av underleverandører så langt ikke hadde vært gode nok, ettersom selskapet ikke selv avdekket forholdene.

Telenor redegjorde i møtene for sin egen granskning og oppfølging av GrameenPhones underleverandører. På oppfordring fra departementet redegjorde Telenor også for sin gjennomgang av HMS-status hos datterselskaper og relevante underleverandører i Bangladesh og andre land og markeder hvor selskapet mistenkte at det kunne være lignende utfordringer. I møtene med Telenor har Nærings- og fiskeridepartementet stilt flere spørsmål til Telenors håndtering av saken og selskapets rutiner og forbedringsarbeid. Samtidig har departementet vært tydelige på at det er selskapet selv som er ansvarlig for å rydde opp og sikre at virksomheten drives i samsvar med selskapets etiske retningslinjer. Departementet har i den sammenheng også vist til statens forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar.

Bangladesh-hendelsen var hovedsakelig en del av eierdialogen en kort periode i 2008 og da først og fremst i egne møter og ikke som tema i de faste eiermøtene. I de faste møtene i både 2009, 2010, 2013 og 2015 er hendelsen likevel trukket fram som en "vekker" for Telenors arbeid med samfunnsansvar generelt og særlig deres oppfølging av underleverandører. Selskapet har i møtene redegjort for hvordan de har lært av sine vanskelige saker, blant annet hvordan erfaringene fra Bangladesh har bidratt til å forbedre selskapets etiske retningslinjer.

Telenor har virksomhet i en rekke land med krevende institusjonelle og samfunns-messige forhold, som kan gi utfordringer innenfor områdene arbeidstakerrettigheter og menneskerettigheter. Nærings- og fiskeridepartementet har i flere faste møter i perioden 2008–2015 bedt selskapet redegjøre for sin håndtering av samfunns-ansvarsutfordringer i de landene selskapet opererer i. Telenor er blant annet bedt om å redegjøre for hvilke risikovurderinger selskapet gjennomfører i forbindelse med virksomheten i lignende markeder som Bangladesh.

21) GrameenPhone er et datterselskap av Telenor og er den største leverandøren av mobile teletjenester i Bangladesh. Telenor eier 62 prosent av GrameenPhone sammen med Grameen Telecom Corporation, som eier de øvrige 38 prosentene.

Eierdialogen med Statoil

Statoil er et internasjonalt energiselskap hvor hovedaktiviteten er produksjon av olje og gass, men selskapet har også betydelig nedstrømsvirksomhet og aktivitet innenfor fornybar energi. Selskapet har hovedkontor i Norge, men virksomhet i over 37 land.

Antikorrupsjon og åpenhet

Faktaboks 3: Horton-saken

Statoil inngikk i 2002 en konsulentavtale med selskapet Horton Investment Ltd. knyttet til forretningsaktivitet i Iran. I 2003 ble saken kjent gjennom Dagens Næringsliv. Økokrim ga Statoil en bot på 20 mill. kroner i 2004, som selskapet vedtok. Horton-saken fikk som konsekvens at styrets leder, konsernsjefen og konserndirektøren for internasjonal undersøkelse og produksjon fratrådte i september 2003.

I tillegg til Økokrims etterforskning igangsatte de amerikanske kredittilsynsmyndighetene en formell etterforskning av konsulentavtalen med Horton for å bringe på det rene om amerikansk lov var overtrådt. Statoil inngikk forlik med amerikanske myndigheter i 2006 for å unngå langvarige rettssaker. Statoil opplyste i en børsmelding 13. oktober 2006 at selskapet aksepterte ansvaret for bestikkelser betalt til en iransk tjenestemann, for uriktig regnskapsførsel av betalingene og for ikke å ha tilstrekkelig intern kontroll til å hindre at betalingene ble foretatt.

Som en del av forliket ble det avtalt at Statoil skulle engasjere en "compliance consultant" for en treårsperiode. Konsulenten ville ha som oppgave å vurdere Statoils internkontrollsystem og retningslinjer knyttet til overholdelse av FCPA (US Foreign Corrupt Practises Act). Statoil opplyste i børsmelding 19. november 2009 at selskapets kontrollanordninger, retningslinjer og prosedyrer knyttet til overholdelse av amerikansk korrupsjonslov ikke lenger ville være gjenstand for gjennomgang av en ekstern konsulent, og at Horton-saken dermed var avsluttet. Statoil opplyste at selskapet hadde styrket sine systemer, prosedyrer og opplæring innen etikk og antikorrupsjonsarbeid.

Horton-saken dreier seg om hendelser som fant sted i 2003–2004 og har ikke vært tema i eierdialogen mellom Olje- og energidepartementet og Statoil etter 2009. Saken ble da kort nevnt i et kvartalsmøte i forbindelse med at den ble avsluttet. Ifølge Olje- og energidepartementet ga Statoil en presentasjon av saken i et møte i eierskapsforum i 2013 (se omtale av eierskapsforum i punkt 2.2.2).

Statoil har stor virksomhet i Angola som, ifølge Transparency International, er et av verdens mest korrupte land. Siden januar 2016 har kontroll- og konstitusjonskomiteen i flere brev stilt Olje- og energidepartementet spørsmål om Statoils betaling av signaturbonus og betalinger til sosiale formål i Angola. I sin tilbakemelding til Riksrevisjonen på utkastet til rapport, 23. august 2016, peker Olje- og energidepartementet på at det ikke er påvist korrupsjon. Kontroll- og konstitusjonskomiteen besluttet på sitt møte 26. april 2016 å avslutte korrespondansen med statsråden.

Bakgrunnen for spørsmålene var at Statoil i 2011 deltok i en budrunde som førte til at selskapet fikk utvidet sin petroleumsvirksomhet i Angola. Sonangol EP er et statseid selskap som har eksklusive rettigheter til petroleumsvirksomheten i landet, men kan invitere andre selskaper til å delta gjennom budrunder. Som en del av budet påtok Statoil seg økonomiske forpliktelser på ca. 1 400 mill. US dollar. Beløpet inkluderer

blant annet en signaturbonus på om lag 4 548 mill. NOK kroner og ca. 715 mill. NOK kroner til sosiale formål. Signaturbonus er en slags forhåndsskatt som er et vederlag for adgangen til å drive petroleumsvirksomhet. Signaturbonus er lovlig og vanlig i flere land, blant annet i USA. Midlene er betalt til Sonangol, som etter loven er forpliktet til å overføre pengene til statskassen. Om lag 420 mill. NOK kroner av midlene til sosiale formål er øremerket et forsknings- og teknologisenter. Sonangol er kontraktsrettslig forpliktet til å benytte midlene til det avtalte formålet. Senteret er så langt ikke etablert. Dersom Sonangol ikke benytter midlene som forutsatt, innebærer ikke det at midlene er brukt i strid med antikorrupsjonslovgivningen, ifølge Statoil.²²

Statoils investeringer i Angola har ikke vært tema i departementets faste møter med selskapet. Departementet viser til at investeringsbeslutninger er selskapets ansvar, og at det ble orientert om budprosessen da Statoil offentlig informerte om denne i 2011. Statoil informerte departementet i begynnelsen av januar 2016 om innbetalingene i Angola. Senere har departementet ved flere anledninger innhentet informasjon per brev fra Statoil og hatt egne møter med selskapet om saken i forbindelse med spørsmålene fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Olje- og energidepartementet viser til at åpenhet om pengestrømmer er viktig for å bekjempe korrupsjon, og mener at Statoil har vært et foregangsselskap internasjonalt når det gjelder land-for-land-rapportering for betaling til myndigheter. Departementet har i vurderingsnotatet for 2014 merket seg at Statoil dette året kom på tredjeplass i Transparency Internationals rangering av selskaper med størst åpenhet i sin selskapsrapportering. Det går videre fram av vurderingsnotatet for 2014 at departementet i en henvendelse til Statoil ba om en uttalelse på forventningene fra eierskapsmeldingen om at selskaper med internasjonal virksomhet bør følge OECDs retningslinjer på skatteområdet. Statoil bekreftet overfor departementet at selskapet opererer i tråd med eierskapsmeldingens forventninger og egne retningslinjer, og ikke vil være involvert i land som ikke er villig til å utveksle informasjon med andre stater.

Statoils generelle arbeid med antikorrupsjon og åpenhet har regelmessig vært et viktig tema i samfunnsansvarsmøtene. I møtene med departementet har Statoil redegjort for internasjonale antikorrupsjonsinitiativer selskapet deltar i, programmer for compliance og opplæring av ansatte, og hvordan leverandører følges opp. Departementet viser i sitt vurderingsnotat for 2014 til at Statoils compliance-program inkluderer pliktige prosedyrer som er laget for å overholde gjeldende lover og regelverk, og at Statoil gjennomfører omfattende undersøkelser (*due diligence*) av partnere og leverandører med sikte på å unngå lovbrudd og tvilstilfeller på dette feltet.

Risiko for forurensning fra Statoils offshore-virksomhet

Statoils offshore-virksomhet innebærer risiko for forurensning fra olje, gass og kjemikalier, og det har vært flere tilfeller av lekkasjer, jf. faktaboks 4.

22) Jf. brev fra Statoil ASA til Olje- og energidepartementet 20. januar 2016.

- I mai 2010 var det en gasslekkasje / manglende brønnkontroll på Gullfaks C. Statoil ble anmeldt av Bellona og fikk et forelegg på 30 mill. kroner. Statoil vedtok forelegget.
- I oktober 2013 ble det konstatert at 3 428 tonn kjemikalier fra Njord-feltet hadde lekket ut i havet gjennom flere år. Statoil ble anmeldt av Bellona, men saken ble henlagt.
- Senere i 2013 var det en lekkasje av nesten 1 000 kubikkmeter borevæske fra en injeksjonsbrønn på Statfjord B. Miljødirektoratet anmeldte selskapet og viste til at Statoil hadde hatt flere liknende lekkasjer de siste årene og ikke hadde tatt tilstrekkelig lærdom av de andre hendelsene. Statoil vedtok et forelegg på sju mill. kroner.
- I januar 2014 gikk 40 kubikkmeter olje i sjøen på grunn av en lekkasje da olje skulle overføres fra Statfjord A til Statfjord C. Petroleumstilsynet ga Statoil pålegg om forbedringer.
- I oktober 2015 ble det oppdaget oljeutslipp under lasting av olje fra Statfjord A-plattformen til et tankskip. Petroleumstilsynet gransker hendelsen.

Forurensning fra offshore-virksomheten har ikke vært et viktig tema i Olje- og energidepartementets eierdialog med Statoil. Miljøkonsekvenser av Statoils virksomhet i andre land har oftere vært et tema i eierdialogen, i hovedsak oljesandprosjektet i Canada.²³ Departementet har i liten grad etterspurt informasjon om oljelekkasjer eller andre hendelser som har skjedd i perioden, og viser til at dette er tilsynsmyndighetenes ansvarsområde. I sine vurderingsnotater har departementet vist til at Statoils bærekraftrapport inneholder indikatorer for blant annet oljeutslipp. Departementet har i eierdialogen med Statoil hatt stor oppmerksomhet om klima, og selskapet har i mange møter redegjort for hvordan selskapet oppfyller statens forventninger.

Eierdialogen med Avinor

Avinor har ansvar for 46 lufthavner i Norge, hvorav 12 drives i samarbeid med Forsvaret. I tillegg har selskapet ansvar for kontrolltårn, kontrollsentraler og annen teknisk infrastruktur for flynavigasjon. Selskapet driver også med forretningsvirksomhet i tilknytning til lufthavnene gjennom flyplasshoteller, parkeringsanlegg, avgiftsfritt salg og utleie av arealer til servering og andre servicetilbud.

Risiko for negativ påvirkning av klima og miljø fra Avinors virksomhet

Det er flere miljømessige aspekter ved Avinors lufthavnvirksomhet. Dette knytter seg blant annet til bruk av kjemikalier i forbindelse med avising av fly og rullebaner, og brannøvelser. Støy og energiforbruk er andre vesentlige miljøaspekter ved Avinors virksomhet.

I 2013 ferdigstilte Avinor miljøtekniske grunnundersøkelser rundt brannøvingsfeltene ved 43 av sine lufthavner. Resultatene viser at grunnen rundt de fleste feltene

23) Gjennom oppkjøpet av North American Oil Sands Corporation har Statoil fått tilgang til store lisensområder i Canada. Oljesand består hovedsakelig av en blanding av sand, leire og andre mineralforekomster. Prosessene som benyttes for å få ut oljen krever mye vann og store mengder energi.

var forurensset av miljøgiften PFOS som tidligere ble benyttet i brannskum.²⁴ Miljødirektoratet har både i 2014 og 2015 pålagt Avinor å gjennomføre flere målinger og å utarbeide tiltaksplaner for lufthavner med høy konsentrasjon av PFOS.

Samferdselsdepartementet mener at risikoen for uønskede samfunnsansvarshendelser i Avinor er moderat, og at Avinor i stor grad er oppmerksom på sitt samfunnsansvar. I tillegg har forurensnings- og miljømyndighetene over tid stilt strenge krav og kommet med pålegg til Avinors virksomhet, noe som også bidratt til å redusere risikoen. Departementet mener derfor at eieroppfølgingen har vært i samsvar med risikoen selskapet står overfor. Samtidig peker departementet på at utslipp til vann og grunn er et risikoområde departementet er opptatt av, og klima og miljø har regelmessig vært et tema i de faste møtene med Avinor i perioden 2008–2015. Særlig har problematikken knyttet til brannskum vært et tema i mange møter.²⁵ På et kvartalsmøtet i 2011 redegjorde Avinor for mistanken om at grunnen rundt brannøvingsfeltene ved flere lufthavner var forurensset på grunn av PFOS i brannskummet som tidligere ble benyttet. I perioden 2012–2015 har selskapet i flere av de faste møtene redegjort for sine kartlegginger av grunnen rundt brannøvingsfeltene og de tiltak selskapet iverksetter for å rense grunnen under brannøvingsfeltene. Eierdialogen har også omhandlet andre temaer som støy, utslippstillatelser, klimagassutslipp og biodrivstoff.

Avinor har i perioden 2008–2015 rapportert om sitt arbeid for klima og miljø i årsrapportene. Det har i perioden også vært utarbeidet fire § 10-planer.²⁶ I tillegg har Avinor i 2013 og 2014 laget egne rapporter om samfunnsansvar. I årsrapportene og § 10-planene har Avinor kort beskrevet utfordringer og tiltak. I rapportene om samfunnsansvar har Avinor i tillegg til å redegjøre for tiltak og resultater også omtalt hvilke systemer og arbeidsmåter selskapet bruker i sitt arbeid, for eksempel standardiserte miljøstyringssystemer, miljøovervåkning og risikoanalyser. Avinors arbeid og planer for arbeidet med samfunn og miljø er også omtalt i de to Eiermeldingene om Avinors virksomhet som er lagt fram i perioden.²⁷

2.1.2 Eieroppfølgingen av samfunnsansvar i de faste møtene med selskapene Nærings- og fiskeridepartementet og Olje- og energidepartementet

gjennomfører egne årlige møter om samfunnsansvar med alle sine selskaper. I disse departementene er samfunnsansvar som regel også et tema i kvartalsmøtene, det vil si møter som gjennomføres i forbindelse med at selskapene rapporterer sine kvartalsresultater. I **Samferdselsdepartementet** har samfunnsansvar vært et fast tema på kvartalsmøtene for alle selskapene de siste årene, mens det har vært noe ulik praksis når det gjelder gjennomføring av egne møter om samfunnsansvar. For alle selskaper med unntak av Avinor har departementet i hovedsak valgt å gjennomføre egne årlige samfunnsansvarsmøter. Det er et mål for Avinor at virksomheten skal drives miljøvennlig. Temaet er derfor en viktig del av kvartalsmøtene, og departementet mener at eierdialogen er tilstrekkelig uten at det avholdes et separat møte om samfunnsansvar.

Statens forventninger til selskapenes arbeid med klima og miljø, antikorrupsjon og åpenhet, arbeidstakerrettigheter og menneskerettigheter (jf. eierskapsmeldingen) er utgangspunktet for departementenes oppfølging av samfunnsansvar. Forventningene

24) Per- og polyfluorerte alkylstoffer (PFAS-er) er del av en stor gruppe organiske, fluorholdige forbindelser, blant annet PFOS, PFOA og 6:2 FTS. Perfluoroktylsulfonat (PFOS) har vært brukt i brannskum til slukking av oljebranner og til brannøvning ved lufthavner i Norge. Stoffet er giftig for mennesker og dyr, og brytes ikke ned i naturen. Den utbredte bruken av stoffene på brannøvingsfelt har ført til høye nivåer av PFOS i grunnen, grunnvannet og i levende organismer rundt flere lufthavner i Norge. Avinor stoppet bruken av skum med PFOS i 2001. Det ble forbudt å bruke skum med dette stoffet i 2003. I perioden 2001–2012 ble det benyttet brannskum på Avinors lufthavner med fluorstoffet 6:2 FTS. Fra 2012 er det kun brukt fluorfritt brannskum.

25) I Riksrevisjonens undersøkelse *Avinors ivaretagelse av effektiv, miljøvennlig og sikker luftfart*, Dokument 3:2 (2009–2010), fikk Samferdselsdepartementet blant annet kritikk for at de ikke hadde fulgt opp Avinors utslippstillatelser.

26) Det er utarbeidet § 10 planer for periodene 2008–2010, 2010–2013, 2012–2014 og 2014–2016.

27) St.meld. nr. 48 (2008–2009) *Om verksemda i Avinor AS* og Meld.St.38 (2012–2013) *Verksemda til Avinor AS*.

gjelder for alle selskaper, men det er presisert i eierskapsmeldingen at selskapene skal rapportere om sitt arbeid med samfunnsansvar basert på prinsippet om *vesentlighet*. Vesentlighetsprinsippet innebærer at selskapene rapporterer om de temaene som er mest relevante for virksomhetens innvirkning på mennesker, samfunn og klima/miljø. Alle departementene benytter selskapenes skriftlige rapportering om samfunnsansvar som grunnlag for oppfølgingen. I tillegg benytter departementene erfaringer fra tidligere eierdialog.

Ifølge **Nærings- og fiskeridepartementet** er alle de fire spesifikke forventningsområdene vesentlige for Yara og Telenor, og disse områdene har regelmessig vært tema i eierdialogen med selskapene i undersøkelsesperioden. Basert på vesentlighetsvurderinger har korrupsjon, klima og miljø og HMS (helse, miljø og sikkerhet) fått mest oppmerksomhet i eierdialogen med Yara, mens korrupsjon og menneskerettigheter har vært viktigst i dialogen med Telenor.

Olje- og energidepartementet mener det følger av Statoils virksomhet at spørsmål knyttet til helse, miljø og sikkerhet er vesentlig. I tillegg er klima og miljø et sentralt samfunnsansvarsområde, særlig reduksjon av klimagassutslipp. Alle de fire samfunnsansvarsområdene har vært tema i eierdialogen med Statoil, men menneskerettigheter ser ut til å ha fått minst oppmerksomhet.

Samferdselsdepartementet mener at arbeidstakerrettigheter (sosial dumping) samt klima og miljø er de vesentlige samfunnsansvarsområdene for Avinor. Det er også disse samfunnsansvarstemaene som har vært viktige i eierdialogen. Menneskerettigheter og antikorrupsjon har sjelden vært tatt opp som tema i eierdialogen med Avinor i perioden.

Departementene viser til at noen av forventningene vil være mer relevante for, og rettet mot, selskaper med for eksempel virksomhet og/eller leverandørkjeder i utlandet. Departementene mener at selskapene selv er best egnet til å avgjøre hvilke områder som er mest vesentlige ut fra sin virksomhet. Samtidig gir de uttrykk for at departementet som eier også må ha en oppfatning av dette. Både **Nærings- og fiskeridepartementet** og **Olje- og energidepartementet** opplever at det er stor grad av samsvar mellom selskapenes og departementets vurdering av hvilke samfunnsansvarsområder som er mest vesentlige for det enkelte selskap. Ifølge **Nærings- og fiskeridepartementet** vil selskapet bli bedt om å forklare sine vurderinger i møtet dersom departementet og selskapet ikke er enige om hva som er vesentlig. Etter departementets vurdering bør eier ha en klar formening om hvilke spørsmål og forventninger som det er mest relevant å stille til det enkelte selskapet.

Vurderingene av hva som er vesentlige og relevante samfunnsansvarsområder for det enkelte selskapet, har betydning for hvilke temaer som tas opp i de faste møtene. Praksis i alle departementene er at dagsorden for møtet bestemmes i dialog med selskapet, og alle departementene har interne formøter for å avklare hva de ønsker å ta opp med selskapene. I **Nærings- og fiskeridepartementets** eierskapsavdeling gjennomføres det formøter mellom avdelingens team som arbeider med det enkelte selskapet (selskapsteamet) og avdelingens team som arbeider med samfunnsansvar generelt på tvers av porteføljen (CSR-teamet)²⁸ om hvilke spørsmål som skal stilles til selskapet i det årlige møtet om samfunnsansvar. CSR-teamet er en gruppe i eierskapsavdelingen som har særlig kompetanse på samfunnsansvar, og som kan bistå selskapsteamene og de øvrige avdelingene i departementet som forvalter statlig eierskap, i deres arbeid med slike problemstillinger. I **Olje- og energidepartementet** gjennomføres det et formøte i avdelingen som har eieroppfølgingen av Statoil. Hensikten er å sikre felles forståelse i avdelingen om hvilke temaer som er viktige for møtet. **Samferdselsdepartementet** gjennomfører først et uformelt formøte i seksjonen

28) CSR står for "Corporate Social Responsibility", bedriftens samfunnsansvar.

om hvilke temaer og saker som skal tas opp med Avinor i møtet. I tillegg gjennomføres det et formøte med avdelingsledelsen hvor departementets standpunkt i de ulike sakene avklares.

Nærings- og fiskeridepartementet har utarbeidet en veileder som selskapsteamene skal bruke når de forbereder de årlige samfunnsansvarsmøtene. Veilederen gjelder for alle selskapene i eierskapsavdelingen og deles ut til de øvrige avdelingene i departementet og til andre eierdepartementer ved etterspørsel. Temaer og aktuelle spørsmål i veilederen justeres årlig. For hvert av de fire samfunnsansvarsområdene pekes det i veilederen på hvilke temaer det er viktigst å følge opp i dialogen med selskapene, med utgangspunkt i forventningene som er gitt i eierskapsmeldingen. I veilederen for 2015 er det for eksempel innenfor temaet korrupsjon vist til at det er viktig å undersøke hvordan selskapets administrasjon rapporterer til og samarbeider med styret for å forebygge korrupsjon. Dette er blant annet fulgt opp i møter med Telenor i forbindelse med VimpelCom-saken. Departementet mener at samfunnsansvarsmøtene blir grundigere forberedt nå enn tidligere år, blant annet som et resultat av at veilederen er forbedret, og kapasiteten i eierskapsavdelingen er styrket. Veilederen inneholder nå eksempler på spørsmål som kan stilles til selskapene, blant annet innenfor klima- og miljøområdet, som ble ansett som et særlig viktig tema i 2015. Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling har også utarbeidet en egen praksis for hvordan kvartalsmøtene skal gjennomføres generelt, der samfunnsansvar normalt er tema.

Olje- og energidepartementet opplyser at økonomi- og administrasjonsavdelingen, så langt det passer, vil ta i bruk Nærings- og fiskeridepartementets veileder for årlige møter om samfunnsansvar i sin oppfølging av Statoil fra og med 2016. Veilederen ble presentert for departementet høsten 2015. Departementet mener at veilederen i all hovedsak beskriver den praksisen avdelingen allerede har etablert for oppfølgingen av Statoils arbeid med samfunnsansvar, og som innebærer at eierskapsmeldingens forventninger ligger til grunn for de årlige samfunnsansvarsmøtene. Statoil redegjør for sitt arbeid med samfunnsansvar med utgangspunkt i forventningene. Departementet benytter også i noen grad samfunnsansvarsmøtene til å formidle disse forventningene. Økonomi- og administrasjonsavdelingen har formidlet den nye veilederen til de øvrige avdelingene i departementet, men opplyser at avdelingene selv vurderer om de vil ta veilederen i bruk.

De tre departementene har noe ulike oppfatninger av hvor aktiv eier bør være i de faste møtene. Det gjelder særlig hvor aktivt eier bør følge opp selskapets skriftlige rapportering og de muntlige redegjørelsene i møtet med spørsmål som utfordrer selskapet, for eksempel om resultater, risikovurderinger og arbeidsmåter.

Nærings- og fiskeridepartementet mener at det bør være lav terskel for å spørre selskapene om hvilke systemer og rutiner de har etablert. Departementet understreker likevel at spørsmålene ikke bør være på et for detaljert nivå. Samtidig har departementet erfart at det er viktig å følge opp med spørsmål som kan belyse hvordan systemer og retningslinjer er implementert, det vil si hvordan disse fungerer i praksis. I samfunnsansvarsmøtet med Telenor i 2015 ble selskapet blant annet bedt om å redegjøre for hvordan selskapets varslingskanaler er gjort tilgjengelige både internt og eksternt, og hvilke rutiner som avgjør hvilke varslingssaker som skal bringes fra lokal virksomhet til konsern. Ifølge departementet er dette et læringspunkt fra eierdialogen med Telenor om VimpelCom-saken.

Som eksempel på bruk av erfaringer viser Nærings- og fiskeridepartementet til at de i eierdialogen med selskaper som igjen er minoritetsaksjonær i andre selskaper,

har økt oppmerksomheten rundt risikoen som følger av at minoritetsaksjonærene har begrensede muligheter for kontroll og styring, og begrensede muligheter for å iverksette tiltak i datterselskaper og joint ventures²⁹. Etter Nærings- og fiskeridepartementets vurdering har oppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar utviklet seg over tid basert på erfaringer fra konkrete saker og eierdialogen med selskapene generelt. Departementet gir uttrykk for at erfaringene fra tidligere saker har vist at det er viktig å etterspørre styrets og ledelsens oppmerksomhet både på dette området og samfunnsansvar generelt. Ifølge departementet viser erfaringene også at det kan være nødvendig å gjenta spesifikke forventninger i de faste møtene med selskapene, noe blant annet eierdialogen med Yara om korrupsjon er et eksempel på.

I **Olje- og energidepartementet** er det ikke etablert faste rutiner som gjelder for alle avdelingene. Det henger sammen med at selskapene i departementets portefølje er svært forskjellige, og at eieroppfølgingen av samfunnsansvar tilpasses det enkelte selskaps virksomhet, størrelse, egenart og vesentlighet. Det vil derfor være variasjon i hvilke temaer og konkrete spørsmål som tas opp i eierdialogen. Departementet opplyser at i alle faste møter med Statoil er sikkerhet et tema. Klimagassutslipp er også viktig i eierdialogen, og departementet har i flere møter stilt spørsmål til selskapet om utslippsmål og tiltak.

Departementet peker på at et viktig læringspunkt fra Horton-saken var at det er nødvendig og viktig å respektere og praktisere eierskapsutøvelsen innenfor rammene av selskapslovgivningen og allment anerkjente eierstyringsprinsipper. Det innebærer ifølge departementet at selskapene er ansvarlig for å rydde opp hvis en uønsket hendelse skulle oppstå. Etter Horton-saken har Statoil revidert sine systemer, retningslinjer, tiltak og arbeid mot korrupsjon og for åpenhet i økonomiske transaksjoner.³⁰

Olje- og energidepartementet og **Samferdselsdepartementet** gir uttrykk for at det er styret og ledelsen som har hovedansvaret for å vurdere konkret risiko knyttet til selskapenes virksomhet. Samferdselsdepartementet mener derfor at eiers oppfatning av risiko skal være på et overordnet nivå, på linje med forventningene i eierskapsmeldingen.

Samferdselsdepartementet mener at risikoen for alvorlige samfunnsansvarshendelser er moderat for selskapene i deres portefølje. Dette begrunnes med at selskapene har hovedtyngden av sin virksomhet i Norge, og at risikoen for alvorlige samfunnsansvarshendelser generelt sett er lavere i selskaper som ikke har internasjonal virksomhet. Ifølge departementet er eiers oppgave å kontrollere at selskapet og styret har gjort grundige vurderinger, men ikke overprøve disse vurderingene.

Ifølge Samferdselsdepartementet er det lagt vekt på å følge opp at selskapene i deres portefølje har etablert systemer og rutiner for å følge opp sitt samfunnsansvar. Hvor aktive selskapene selv er til å ta opp problemstillinger knyttet til samfunnsansvar påvirker departementets gjennomføring av de faste møtene. Dersom selskapene er aktive og har stor oppmerksomhet omkring samfunnsansvar, er det ikke i samme grad nødvendig for departementet å stille spørsmål eller utfordre selskapene. Ifølge Samferdselsdepartementet er Avinor aktive og har blant annet stor oppmerksomhet rundt selskapets arbeid med klima- og miljøspørsmål. Hensynet til miljøet er en del

29) Joint Venture er en juridisk inngått økonomisk samarbeidsavtale der to eller flere foretak, gjerne fra forskjellige land, deler eierskap, kontroll og risiko. Partene skyter inn om lag like store midler og deler kostnader og fortjeneste likt mellom seg.

30) Eierberetningen for 2013 beskrives Statoils arbeid med etikk og antikorrupsjon, blant annet hvordan dette arbeidet er organisert og lagt opp, særlig etter at Statoil ble dømt i den såkalte Horton-saken.

av selskapets samfunnsoppdrag, og det er i eieroppfølgingen av Avinor særlig viktig for departementet å få en forsikring om at selskapet oppfyller det. Dersom det oppstår konkrete samfunnsansvarshendelser, følges disse opp i eierdialogen med selskapene, enten i de faste møtene eller på annen måte. Departementet viser for eksempel til at Avinor i 2013 varslet om mulig sosial dumping hos en underleverandør i forbindelse med utbyggingen av ny terminal på Oslo Lufthavn, og at departementet ved flere anledninger har stilt spørsmål til Avinor om hvordan selskapet i sitt videre arbeid følger opp forholdene som kom fram.

2.1.3 Kontakten mellom eier og styre om samfunnsansvar

I den siste eierskapsmeldingen er styrets ansvar knyttet til selskapenes arbeid med samfunnsansvar blitt klarere. Styret har ansvaret for at selskapet ivaretar sitt samfunnsansvar og skal påse at selskapet oppfyller forventningene i eierskapsmeldingen. Referatene fra de faste møtene mellom departementene og de fire selskapene for perioden 2008–2015 viser at styreleder eller andre fra styret sjelden deltar i disse møtene. Alle departementene understreker at det er styrene som skal avgjøre hvem som skal delta i de ulike møtene.

Både **Nærings- og fiskeridepartementet** og **Samferdselsdepartementet** gir uttrykk for at det viktigste er at informasjonen fra eierdialogen tilflyter styret, og at staten som eier forventer at selskapene sørger for at det skjer. **Nærings- og fiskeridepartementet** opplyser at det varierer fra selskap til selskap hvem som møter. I de mindre selskapene er styreleder ofte med, mens det varierer om styreleder selv stiller fra de største selskapene. Departementet har ved noen få tilfeller uformelt gitt uttrykk for hvem de mener bør stille fra selskapet, avhengig av hva møtet skal omhandle. Departementet mener at det har vært en utvikling i retning av at styrelederne oftere deltar i de faste møtene for de små og mellomstore selskapene. I forbindelse med korrupsjonssakene i VimpelCom og Yara har det vært mange møter mellom departementet og henholdsvis Telenor og Yara der styreleder har deltatt. Statsråden har også deltatt i enkelte av disse møtene.

Olje- og energidepartementet opplyser at styreleder ikke deltar på det årlige møtet om samfunnsansvar med Statoil, men at statsråden har egne eiermøter med styreleder. I disse møtene er sikkerhet og andre spørsmål knyttet til samfunnsansvar alltid et viktig tema. **Samferdselsdepartementet** har i sin rutinebeskrivelse for Avinor lagt vekt på at møtene skjer på administrativt nivå, og at det normalt er daglig leder som deltar i møtene. For enkelte av departementets øvrige selskaper har det imidlertid også vært tilfeller hvor styreleder har deltatt på møter hvor samfunnsansvar har vært tema.

Nærings- og fiskeridepartementet har arrangert to møter om samfunnsansvar med styrelederne i de selskapene departementet forvalter eierinteresser i.³¹ Tema for møtene har vært selskapenes antikorrupsjonsarbeid, med særlig vekt på styrets rolle. Møtene er blant annet blitt benyttet til å formidle statens forventninger, få synspunkter på hvordan eierdialogen fungerer, og til å dele erfaringer og god praksis. De tre siste årene har Nærings- og fiskeridepartementet også gjennomført egne seminarer for nye styremedlemmer i alle selskaper med statlig eierandel, hvor samfunnsansvar har vært et av temaene.

Styrets kompetanse på samfunnsansvar er et av flere viktige momenter for departementene i deres arbeid med styreevaluering og styrevalg. Nærings- og fiskeridepartementet opplyser at kunnskap om hvordan styret arbeider med samfunnsansvar, inngår i vurderingene rundt styrevalg, og at departementet

31) 31. mars 2014 og 14. juni 2016.

benytter flere informasjonskilder, blant annet eierdialogen, selskapenes rapportering og samtaler med styremedlemmer. Ifølge departementet vil kompetanse om samfunnsansvar normalt være relevant i et styre, men behovet for slik kompetanse vil variere mellom selskapene og må veies mot andre kompetansebehov. **Olje- og energidepartementet** legger vekt på at styret samlet sett må ha kompetanse innen samfunnsforståelse, herunder samfunnsansvar. Departementet reviderer årlig kompetansekravene for styret i det enkelte selskap. Gjennom sin representant i Statoils valgkomité formidler departementet sitt syn på styresammensetningen. **Samferdselsdepartementet** viser til at samfunnsansvar er et av flere kompetanseområder som kartlegges i forbindelse med den årlige styreevalueringen av departementets selskaper.

Nærings- og fiskeridepartementet og **Samferdselsdepartementet** har utarbeidet egne retningslinjer og en spørsmålsguide som benyttes i forbindelse med styreevalueringer og valg av nye styremedlemmer. Guidene inneholder en oversikt over temaer og spørsmål som bør inngå i evalueringssamtalene med både styreleder og styrerepresentanter. Samfunnsansvar, risikostyring og compliance er noen av temaene som inngår, og som departementene mener er viktig kompetanse for styrene. **Olje- og energidepartementet** har utarbeidet detaljerte interne retningslinjer for sitt styrevalgarbeid. Fra 2013 har departementet brukt Nærings- og fiskeridepartementets intervjuguide for styresamtalene som gjennomføres før styrevalg.

2.2 Hvordan benytter departementene erfaringer for å styrke eieroppfølgingen av samfunnsansvar?

Eieroppfølgingen av samfunnsansvar er én del av den samlede eieroppfølgingen, og ifølge departementene må deres tilgjengelige ressurser prioriteres i samsvar med det. Departementene peker likevel på at eieroppfølgingen av samfunnsansvar er styrket de senere årene, blant annet på bakgrunn av økende internasjonal oppmerksomhet om betydningen av samfunnsansvar. Bruk av erfaringer kan også bidra til å styrke departementenes eieroppfølging av samfunnsansvar, enten det er erfaringer i det enkelte departement, fra andre departementer eller eksterne kompetansemiljøer.

2.2.1 Koordinering av eieroppfølgingen og deling av erfaringer internt i departementene

I **Nærings- og fiskeridepartementets** eierskapsavdeling er ansvaret for å følge opp det enkelte selskap lagt til ulike selskapsteam, som består av analytikere, forvaltere og en avdelingsdirektør. Departementet har siden høsten 2012 hatt en egen fagdirektør med samfunnsansvar som spesialansvarsområde og et eget team som arbeider med samfunnsansvar på tvers av porteføljen (CSR-teamet). Eierskapsavdelingen skal også være et kompetanse- og ressurscenter overfor de øvrige avdelingene i departementet som forvalter statlig eierskap. Ifølge departementet har disse avdelingene foreløpig i liten grad benyttet seg av CSR-teamets kompetanse.

Eierskapsavdelingen utvikler veiledere og praksis for sitt interne arbeid, som normalt gjøres tilgjengelig for de øvrige avdelingene i departementet og til dels også for andre departementer. De øvrige avdelingene i Nærings- og fiskeridepartementet er ikke pålagt å følge dette, og det kan derfor være forskjeller i praksisen mellom eierskapsavdelingen og de øvrige avdelingene.

For å forbedre sin kunnskap om selskapenes virksomhet både generelt og på spesifikke områder har Nærings- og fiskeridepartementet gjennomført et prosjekt med "fokusselskaper". For de utvalgte selskapene har departementet sett nærmere på områder hvor det antas å være særlig krevende eller sentrale problemstillinger innenfor arbeid med samfunnsansvar. Telenor er ett av selskapene departementet har valgt å

se nærmere på. Gjennom prosjektet fikk departementet mer kunnskap om hvordan et selskap trer inn i nye, krevende markeder, og hvilke samfunnsansvarsutfordringer selskapet bør være særlig oppmerksom på i den sammenheng. Erfaringen fra "Telenor-prosjektet" har ifølge departementet bidratt til å utvikle eieroppfølgingen på dette området, slik at departementet nå er bedre rustet med tanke på å vurdere risiko som utgangspunkt for eierdialogen med alle sine selskaper som skal tre inn i nye markeder.

Videre har Nærings- og fiskeridepartementet for å styrke sin eieroppfølging på korrupsjonsområdet bestilt en utredning fra PricewaterhouseCoopers AS (PwC). Utredningen skal blant annet ta for seg styrenes rolle og ansvar i arbeidet mot korrupsjon under norsk, britisk og amerikansk lovgivning, og hvordan selskapene bør arbeide for å forebygge korrupsjon, samt gi eksempler på gode antikorrupsjonsprogrammer. I tillegg skal utredningen komme med forslag til forbedring av departementets metodikk og arbeidsverktøy for oppfølging av selskapene på dette området.³²

I **Olje- og energidepartementet** er det seksjon for eierskap i økonomi- og administrasjonsavdelingen som er ansvarlig for å koordinere departementets eierskapsutøvelse, og det er etablert et internt eierskapsforum for å ta opp saker av felles interesse på tvers av avdelingene. Departementet gir uttrykk for at det i liten grad har vært behov for å koordinere eieroppfølgingen mellom avdelingene, både fordi det er få selskaper i porteføljen, og fordi ansvaret for å følge opp selskapene ligger hos den enkelte avdeling, som selv må tilpasse eieroppfølgingen til det enkelte selskap.

For å koordinere eieroppfølgingen internt i **Samferdselsdepartementet** er det etablert et eierforum som ledes av en eierkoordinator. Eierkoordinatoren skal blant annet bistå i enkeltsaker og med utvikling av interne retningslinjer og rutiner for å bidra til en helhetlig eieroppfølging på tvers av avdelingene. Ifølge departementet er erfaringsoverføring mellom selskapene nyttig. For eksempel kan selskapene lære av hverandre når det gjelder utvikling av systemer og rutiner for oppfølging av samfunnsansvar og hvordan de offentlig kommuniserer om sitt arbeid med samfunnsansvar. Det er ifølge departementet likevel viktig at eieroppfølgingen tilpasses det enkelte selskap. Departementet opplyser at det vurderer å utarbeide egne retningslinjer for samfunnsansvar tilsvarende de retningslinjene som er utarbeidet for styrevalg.

2.2.2 Erfaringsutveksling mellom departementene

For å bidra til en mest mulig lik praksis i eierskapsutøvelsen på tvers av departementene er det i etterkant av eierskapsmeldingen som kom i 2011, lagt til rette for et tettere samarbeid og mer erfaringsutveksling mellom eierdepartementene gjennom ulike faglige fora. Alle de tre departementene mener at erfaringsutvekslingen mellom eierdepartementene er nyttig, fordi mange områder ved eierskapsforvaltningen er felles for alle departementene selv om selskapene er forskjellige. Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling har en rolle som ressurs- og kompetansesenter for den statlige eierskapsutøvelsen og koordinerer det interdepartementale samarbeidet i eierskaps spørsmål. Dette innebærer blant annet ansvaret for **eierskapsforum**, **eierlunsj** og et årlig **fagseminar**.

Eierskapsforum arrangeres seks til åtte ganger i året, og alle som arbeider med eller har interesse for eierskapsutøvelse i departementsfellesskapet inviteres. Eierskapsforum skal styrke departementenes eierskapsforvaltning. De siste årene er blant annet følgende samfunnsansvarstemaer tatt opp:

32) PwC fikk oppdraget i 2015, og rapporten ble oversendt Nærings- og fiskeridepartementet 2. september 2016.

- nasjonal handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter³³
- eierskapsmeldingens forventninger på menneskerettighetsområdet og hvordan disse kan følges opp i eierdialogen
- aktsomhetsvurderinger og interessentdialog. Sentrale begreper i UNGP og verktøy i selskapenes arbeid med menneskerettigheter³⁴
- oppfølging av regjeringens forventninger innenfor klima og miljø og næringskomiteens merknad om klimarelatert risiko i selskapsporteføljen

Det går fram av eierskapsmeldingen at regjeringen har forventninger til selskapene med statlig eierandel når det gjelder klima og miljø. I forbindelse med stortingsbehandlingen av den siste eierskapsmeldingen ga næringskomiteen en merknad knyttet til departementenes kunnskap om klimarelatert risiko i selskapsporteføljen.³⁵

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, viser til at alle selskaper i statens portefølje er eksponert for klimarelatert risiko. Flertallet merker seg at regjeringen i meldingen uttrykker en forventning om at selskapene har god risikoforståelse med hensyn til hvordan klimaendringer og klimapolitiske tiltak kan påvirke deres virksomhet, og at selskapene skal være i fremste rekke når det gjelder arbeidet for klima og miljø i sin bransje. Flertallet mener det er eierens ansvar å gjennomgå eksponering mot klimarisiko i porteføljen, og foreslår at Nærings- og fiskeridepartementet gjennomfører en kartlegging av hvordan staten gjennom det statlige eierskapet er eksponert for klimarelatert risiko, og at Nærings- og fiskeridepartementet i kartleggingen kommer med konkrete forslag til forbedring av situasjonen dersom det avdekkes svakheter i selskapenes egen forståelse av slik risiko. Flertallet ser det som viktig at selskapene staten eier eller er deleier i, er bransjeledende innen miljø og klima, og mener at Nærings- og fiskeridepartementet bør gjennomføre en kartlegging av hvorvidt selskapene oppfyller disse målsettingene.

For å følge opp merknaden og statens forventninger til selskapene har Nærings- og fiskeridepartementet i samarbeid med seks andre departementer innhentet bistand fra en ekstern rådgiver. Formålet med prosjektet er blant annet å bidra til at staten som eier får et bedre grunnlag for å følge opp forventningene i eierskapsmeldingen og å videreutvikle eieroppfølgingen på området. Kartleggingen omfatter 38 selskaper med statlig eierandel. Det enkelte eierdepartement har ansvar for den videre oppfølgingen overfor selskapene i sin portefølje.

På **eierlunsjene** som vanligvis arrangeres annenhver måned, er målgruppen personer som arbeider med statlig eierskap i departementene. Samlingene benyttes til dialog, diskusjon og deling av erfaringer. For eksempel har eierskapsavdelingen presentert sin veileder for de årlige samfunnsansvarsmøtene, og OECDs Kontaktpunkt³⁶ har redegjort for sitt arbeid og relevante punkter fra OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.³⁷ I tillegg til eierskapsforum og eierlunsjene avholdes det en gang i året et

33) https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/plan_mr/id2457726/.

34) FN har vedtatt UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Retningslinjene anbefaler selskapene å bruke aktsomhetsvurderinger og interessentdialog som verktøy. Aktsomhetsvurderinger er tiltak selskaper iverksetter for å kartlegge, forebygge, begrense og gjøre rede for hvordan de håndterer de konsekvensene som deres virksomhet har for menneskerettighetene. Interessentdialog handler om å involvere partene som kan bli påvirket av selskapets aktiviteter, tjenester eller produkter.

35) Innst. 140 S (2014–2015), jf. Meld. St. 27 (2013–2014), behandlet i Stortinget 5. februar 2015.

36) Jf. faktaboks 5.

37) *OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper – anbefalinger for ansvarlig næringsliv i en global kontekst* er anbefalinger fra regjeringer til selskaper med internasjonal virksomhet. Målet er å fremme bærekraftig utvikling gjennom ansvarlig drift, handel og investeringer. Retningslinjene bygger på internasjonalt anerkjente FN-standarder og dekker alle samfunnsansvarsområder.

fagseminar. Målgruppen er den samme som for eierlunsjene. Samfunnsansvar har ikke vært tema på fagseminaret de senere årene.

Nærings- og fiskeridepartementet har inntrykk av at deltakerne oppfatter disse arenaene som verdifulle, og har erfart at det er godt oppmøte fra de fleste departementene som forvalter statlig eierskap. **Samferdselsdepartementet** har generelt positive erfaringer med å delta i slike tverrdepartementale fora som eierskapsforum og eierlunsjer. Departementet mener at eierlunsjen gir rom for konkrete innspill og diskusjoner rundt eierskapsoppfølgingen generelt og aktuelle problemstillinger innenfor samfunnsansvarsområdet. Eksterne innledere har formidlet nyttig bakgrunnskunnskap og presentert konkrete case på ulike samfunnsansvarsområder. I begge foraene har det vært gode innlegg om det konkrete arbeidet overfor selskapene, og departementet mener at det har lært mye om arbeidsmåter. **Olje- og energidepartementet** mener at deltakelsen i eierskapsforum og eierlunsj har vært nyttig for å utveksle erfaringer i departementsfellesskapet, blant annet ved at ulike departementers metodikk for eieroppfølging er diskutert.

På bakgrunn av Meld. St. 13 (2010–2011) *Aktivt eierskap – norsk statlig eierskap i en global økonomi* tok Nærings- og fiskeridepartementet i 2013 initiativ til å opprette et **Kompetanseforum**. Dette er en arena for eierdepartementenes dialog med frivillige organisasjoner om samfunnsansvar. Mange av de frivillige organisasjonene har kompetanse om de utfordringene selskaper står overfor i sitt samfunnsansvarsarbeid. Forumet arrangeres en til to ganger i året, og siden starten er en rekke ulike samfunnsansvarstemaer diskutert, blant annet styrets rolle i selskapenes samfunnsansvarsarbeid, menneskerettigheter, herunder UN Global Compact³⁸, arbeidstakerrettigheter, korrupsjon og interessentdialog.

Nærings- og fiskeridepartementet mener at Kompetanseforum har bidratt til å sette aktuelle temaer og problemstillinger på dagsorden. Dette er en arena som bidrar til å gi økt innsikt i relevante samfunnsansvarstemaer og som har gjort departementet bedre kjent med organisasjonene som deltar. Kompetanseforum skal ifølge departementet også øke de frivillige organisasjonenes kunnskap om staten som eier og rammene for eieroppfølgingen, noe departementet mener dialogen har bidratt positivt til. Både **Olje- og energidepartementet** og **Samferdselsdepartementet** har deltatt på flere av møtene i Kompetanseforum, men opplever ikke at disse møtene har bidratt vesentlig til å styrke deres eieroppfølging. **Olje- og energidepartementet** mener det vil være nyttig dersom flere av bidragene kom fra faglige/akademiske miljøer. **Samferdselsdepartementet** opplever at Kompetanseforum primært er tilrettelagt for selskaper i Nærings- og fiskeridepartementets portefølje. Dette begrunnes med at dialogen med frivillige organisasjoner hovedsakelig har vært konsentrert rundt generelle samfunnsansvarsområder/og eller selskaper med tung internasjonal virksomhet. Forumet har derfor i liten grad gitt konkrete innspill til eieroppfølging av departementets selskaper.

I tillegg til de ulike foraene som Nærings- og fiskeridepartementet er ansvarlig for, er det etablert andre arenaer for samfunnsansvar i næringslivet. Utenriksdepartementet er ansvarlig for regjeringens konsultasjonsorgan for næringslivets samfunnsansvar, **KOMPakt**, og den ikke-rettslige klageordningen **OECDs Kontaktpunkt**, som håndterer enkeltsaker der bedrifter ikke har fulgt OECD-retningslinjene, jf. faktaboks 5. Det er handelspolitisk avdeling i Nærings- og fiskeridepartementet som er ansvarlig for kontakten med Utenriksdepartementet og som koordinerer det interne arbeidet som omhandler næringslivets samfunnsansvar. **Nærings- og fiskeridepartementet** har en

38) UN Global Compact er prinsipper for samfunnsansvar innenfor områdene menneskerettigheter, arbeid, miljø og antikorrupsjon, se <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>.

fast representant i KOMpakt fra handelspolitisk avdeling, mens eierskapsavdelingen ved enkelte anledninger har deltatt på møter når det har vært aktuelt ut fra dagsordenen. Som eier har ikke Nærings- og fiskeridepartementet hatt betydelig kontakt med OECDs Kontaktpunkt. Dette forklares med at departementet ikke skal kunne påvirke det arbeidet kontaktpunktet gjør overfor det enkelte selskap. Verken **Samferdselsdepartementet** eller **Olje- og energidepartementet** har som eiere konkrete erfaringer med KOMpakt eller OECDs Kontaktpunkt. Ifølge Samferdselsdepartementet er tematikken i disse forumene mer internasjonalt rettet og dermed lite relevant for departementets selskaper.

Faktaboks 5: KOMpakt og OECDs Kontaktpunkt

KOMPakt ble opprettet i 1998 som regjeringens konsultasjonsorgan for menneskerettigheter og norsk økonomisk engasjement i utlandet. I 2006 ble mandatet endret til å omfatte flere sider av næringslivets samfunnsansvar. Høsten 2011 fikk KOMPakt enda en gang ny struktur, og mandatet ble revidert. Målene for arbeidet i KOMPakt er å styrke regjeringens grunnlag for politikkutforming og beslutninger knyttet til næringslivets samfunnsansvar, med vekt på internasjonale problemstillinger og å styrke dialogen mellom regjeringen, næringslivet, interesseorganisasjoner og akademier. KOMPakt består av medlemmer fra ulike interessentgrupper, næringslivet (bl.a. Telenor), fagbevegelsen, sivilt samfunn og akademier. Nærings- og fiskeridepartementet, Finansdepartementet, Olje- og energidepartementet, Miljødepartementet og Justisdepartementet er i tillegg faste medlemmer i KOMPakt.

OECDs Kontaktpunkt skal fremme OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, og bidra til å håndtere enkeltsaker om etterlevelse av retningslinjene. Det norske kontaktpunktet er opprettet som et faglig upartisk rådgivende organ med fire medlemmer. Kontaktpunktet skal bistå norske myndigheter i arbeidet med å fremme retningslinjene og skal bidra med råd og veiledning i enkeltsaker. Medlemmene i utvalget utnevnes av Utenriksdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet, basert på forslag fra henholdsvis NHO, LO og sivilsamfunnet, på grunnlag av faglig kompetanse.

2.2.3 Bruk av erfaringer og informasjon fra eksterne aktører

Alle departementene mener at selskapenes skriftlige rapportering til offentligheten er det viktigste informasjonsgrunnlaget for eiers oppfølging gjennom eierdialogen, og at denne rapporteringen stort sett er en tilstrekkelig og god informasjonskilde. Det benyttes i liten grad annen tilleggsinformasjon i eieroppfølgingen av samfunnsansvar. **Nærings- og fiskeridepartementet** har imidlertid erfart at det kan være nødvendig med et noe bredere informasjonsgrunnlag for å kunne gjøre egne vurderinger av risiko. Dette gjelder særlig for å følge opp selskaper som ikke har en like omfattende rapportering som de store børsnoterte selskapene. Departementet viser for eksempel til faglitteratur, rapporter fra rådgivningsmiljøer og arbeid av andre eiermiljøer. Departementet benytter seg også av utenriktjenestens landnotater om samfunnsansvar som er tilgjengelig på Utenriksdepartementets nettsider. Notatene beskriver blant annet lovgivning og andre forhold i enkeltland som det er viktig for norske selskaper med utenlandsaktivitet å ta hensyn til, og som også er nyttig for eier i arbeidet med å følge opp selskapenes samfunnsansvarsarbeid. Nærings- og fiskeridepartementet mener at god forståelse av bransjen og markedet er viktig for at departementet som eiere skal kunne følge opp selskapene på en god måte, og for at departementet skal kunne gjøre en selvstendig vurdering av vesentlighet og risiko knyttet til selskapenes virksomhet. I arbeidet med å følge opp de børsnoterte selskapenes finansielle resultater benytter departementet også analytikerrapporter.

I likhet med Nærings- og fiskeridepartementet peker **Olje- og energidepartementet** på at eier bør ha god forståelse av bransjen og markedet. Økonomi- og administrasjonsavdelingen i Olje- og energidepartementet opplyser at de benytter analytikerrapporter for å analysere Statoils finansielle resultater, men at departementet ikke i vesentlig grad har benyttet andre eksterne rapporter enn Statoils bærekraftsrapporter i eieroppfølgingen av samfunnsansvar. Departementet legger vekt på at klima, og særlig CO₂, er et omfattende og vesentlig saksområde. Departementet oppgir at de ved noen anledninger benytter fagseksjonene internt i departementet i eieroppfølgingen av spesielle temaer, som for eksempel klima. Departementet mener også at deltakelse på fagseminarer og konferanser kan gi nyttige bidrag til eieroppfølgingen.

Statlige tilsynsmyndigheter som for eksempel Finanstilsynet, Petroleumstilsynet og Miljødirektoratet har mye kompetanse om samfunnsansvarstemaer og god kjennskap til vesentlige risikoområder for både selskaper og næringslivet generelt. Ingen av de tre berørte departementene har kontakt med tilsynsmyndighetene i forbindelse med eieroppfølgingen, og de viser til at dialog med tilsynsmyndighetene om selskapene ikke er ønskelig fordi det er viktig å skille statens rolle som eier fra rollen staten har som myndighetsutøver. Departementene understreker samtidig at det ikke er rolleblanding å benytte offentlig tilgjengelige rapporter fra tilsynsmyndighetene, men gir uttrykk for at slike rapporter hittil ikke har vært en viktig informasjonskilde i eieroppfølgingen av samfunnsansvar. **Nærings- og fiskeridepartementet** peker likevel på at selv om en tilsynsmyndighet er inne i en konkret sak, er det ikke noe i veien for at departementet kan etterspørre informasjon om hendelsen fra selskapet.

Flere eiermiljøer utenfor departementene har kompetanse om eieroppfølging av samfunnsansvar, for eksempel Folketrygdfondet, Norges Bank Investment Management (NBIM), Kommunal Landspensjonskasse (KLP) og store private konsern.³⁹ **Nærings- og fiskeridepartementet** viser til at de er godt kjent med prinsippene som andre eiermiljøer legger til grunn for sin eieroppfølging av samfunnsansvar, og gir uttrykk for at informasjon om arbeidsmåtene hos andre eiere er nyttig for departementets arbeid. Departementet har hatt noe dialog med andre eiermiljøer både i Norge og Sverige. **Olje- og energidepartementet** og **Samferdselsdepartementet** har i varierende grad kontakt med andre eiermiljøer, både når det gjelder arbeidet med oppfølging av samfunnsansvar og eieroppfølgingen generelt.

3 Vurderinger

Dialogen mellom departementene og selskapene om samfunnsansvar kan utnyttes bedre for å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelser

Eierdialogen er den kontakten eierdepartementet har med selskapet utenom generalforsamlingen. Ifølge eierskapsmeldingen er denne dialogen eiers viktigste virkemiddel for å følge opp hvordan selskapene etterlever statens forventninger til samfunnsansvar i sin daglige virksomhet. Gjennom eierdialogen skal departementet bidra til at selskapene har identifisert vesentlige samfunnsansvarsutfordringer, og at de har etablert hensiktsmessige systemer og retningslinjer med utgangspunkt

39) **Folketrygdfondet** eies av Finansdepartementet og er en spesialisert kapitalforvaltningsorganisasjon som forvalter Statens pensjonsfond Norge. <http://www.folketrygdfondet.no/prinsipper-for-ansvarlig-forvaltningsvirksomhet/category285.html>. **NBIM** er Norges Banks kapitalforvaltningsenhet og forvalter Statens pensjonsfond utland ("oljefondet") og deler av Norges Banks valutareserver. <https://www.nbim.no/no/apenhet/nyheter/2016/tydelige-forventninger-til-selskapene/>. **Kommunal Landspensjonskasse (KLP)** leverer pensjons-, finans- og forsikringstjenester til kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter både i offentlig og privat sektor, og til deres ansatte. <https://www.klp.no/om-klp/samfunnsansvar/ansvarlige-investeringer/ansvarlig-eierskap/klps-eierprinsipper-1.28393>.

i risikovurderinger. Undersøkelsen viser at alle de tre departementene bruker eierdialogen til å følge opp hvordan selskapene arbeider med samfunnsansvar.

Dialogen mellom departementene og selskapene om samfunnsansvar er tettere etter at departementet er gjort kjent med uønskede hendelser

Selskapenes arbeid med samfunnsansvar er tema i dialogen mellom departementet og selskapene i de årlige møtene om samfunnsansvar og i møtene som gjennomføres i forbindelse med at selskapene rapporterer sine kvartalsresultater. Samfunnsansvar kan ved behov også være tema i den øvrige dialogen med selskapene, for eksempel i møter om konkrete saker, brev og telefonkontakt. Undersøkelsen viser at departementenes kjennskap til uønskede samfunnsansvarshendelser har hatt avgjørende betydning både for omfanget av eierdialogen og for hvor utfordrende departementene har vært i sin eieroppfølging.

Nærings- og fiskeridepartementet og Olje- og energidepartementet har hatt tettere dialog med henholdsvis Yara, Telenor og Statoil etter at departementene har blitt gjort kjent med konkrete hendelser. Dialogen har omfattet både møter, brev og annen kontakt. Den tette dialogen har sammenheng med at selskapet har ønsket å orientere departementet, eller at eier har etterspurt informasjon, både for å vite hvordan selskapet håndterer hendelsene, hva selskapet gjør for å unngå at lignende hendelser skjer igjen, og for at departementet skal ha informasjon som gjør at de kan håndtere saken i media og svare på spørsmål fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Revisjonen vil peke på betydningen av at departementene bruker eierdialogen slik at den bidrar til at selskapene identifiserer både uønskede hendelser og risikoområder så tidlig som mulig. Det er viktig av hensyn til selskapets omdømme og verdier, og for å opprettholde tilliten til staten som eier.

Departementene benytter i varierende grad eierdialogen til å utfordre selskapene

Departementene har ulikt syn på hvor aktivt eier skal følge opp selskapene gjennom spørsmål om systemer og praksis i selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Alle departementene mener at det gjennom eierdialogen er viktig å få avklart om selskapene har systemer som kan bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser. I Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling er det også en praksis for å etterspørre konkret informasjon om hvordan selskapenes rutiner etterleves i den daglige virksomheten. I noen grad har også Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet brukt eierdialogen til å stille slike spørsmål. Samtidig legger Olje- og energidepartementet vekt på at spørsmålene som stilles selskapene ikke må være for detaljerte.

Samferdselsdepartementet viser også til at det er moderat risiko for alvorlige samfunnsansvarshendelser i selskapene i deres portefølje, ettersom selskapene hovedsakelig ikke har internasjonal virksomhet. Når det gjelder Avinor, viser departementet også til at miljøhensyn er en del av selskapets samfunnsoppdrag og derfor inngår i departementets oppfølging av om selskapet når sine mål.

Departementene opplever også at mange av selskapene i deres portefølje er oppmerksom på at arbeidet med samfunnsansvar er av stor betydning og bringer aktivt temaet opp i eierdialogen. Dermed er det etter departementenes vurdering i varierende grad behov for å utfordre og stille oppfølgingsspørsmål gjennom eierdialogen.

Etter revisjonens vurdering er det mulig for departementene å benytte eierdialogen i større grad til å utfordre selskapene gjennom å stille spørsmål om deres risikovurderinger og hvordan selskapets systemer og rutiner følges i den daglige

virksomheten. Slike spørsmål kan bidra til å identifisere eventuelle svakheter ved selskapenes arbeidsmåter og dermed bidra til å styrke selskapenes arbeid med å forebygge uønskede hendelser.

Departementene baserer i stor grad eieroppfølgingen av samfunnsansvar på selskapenes risikovurderinger og rapportering

Selskapenes offentlige rapportering og deres vurderinger av vesentlighet og risiko er avgjørende for hvilke temaer som følges opp i eierdialogen. Departementene mener at det er selskapene selv som har de beste forutsetningene for å avgjøre hvilke samfunnsansvarsområder som er mest vesentlige for deres virksomhet, og hvilken risiko selskapet står overfor innenfor de ulike samfunnsansvarsområdene.

Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet mener at overordnede risikovurderinger er et viktig tema i eierdialogen, men at det er selskapet selv som har hovedansvaret for å vurdere om det er konkret risiko for uønskede hendelser. Nærings- og fiskeridepartementet legger vekt på at eier bør ha en selvstendig oppfatning av dette.

Revisjonen mener at dersom eier legger for stor vekt på selskapenes egne vurderinger av risiko og vesentlighet, kan det innebære at viktige spørsmål ikke tas opp i eierdialogen. For å være en utfordrende eier, i samsvar med forventningene som er stilt i eierskapsmeldingen, er det viktig at departementene gjør selvstendige vurderinger av hvilken risiko selskapene står overfor innenfor de ulike samfunnsansvarsområdene. Et godt kunnskapsgrunnlag er en viktig forutsetning for at eier skal kunne ha en kritisk tilnærming til den informasjonen som kommer fra selskapene.

Selskapenes styrer er i varierende grad involvert i den faste eierdialogen

Det følger av selskapslovgivningen og statens eierskapsprinsipper at det er selskapet selv som har ansvar for at virksomheten ivaretar sitt samfunnsansvar, og for å oppfylle statens forventninger til dette arbeidet. Styret skal påse at selskapet har systemer og retningslinjer som understøtter arbeidet med samfunnsansvar, og som bidrar til å forebygge uønskede hendelser. Av eierskapsmeldingen går det fram at en av statens viktigste oppgaver er å sørge for godt sammensatte og kompetente styre, som samlet har den ønskede kompetansen ut fra selskapets formål, virksomhet og utfordringer, og som understøtter statens mål med eierskapet.

I de faste møtene mellom eier og selskapene, som har en mer forebyggende hensikt, er det hovedsakelig selskapets administrasjon som deltar, representanter fra selskapenes styrer deltar i liten grad. I de tilfeller hvor det har oppstått konkrete uønskede hendelser, har dialogen mellom selskapets styre og eier vært mer omfattende. Departementene viser til at det er styrene som avgjør hvem som deltar på møtene, og at administrasjonen er ansvarlig for at vesentlig informasjon fra eierdialogen tilflyter styret.

Det er revisjonens vurdering at sterkere involvering fra styret i de faste møtene med departementene om samfunnsansvar vil bidra til å tydeliggjøre styrets ansvar for selskapets arbeid med samfunnsansvar, og til å understøtte eierdialogens betydning som virkemiddel for å følge opp statens forventninger. Etter revisjonens syn kan departementene legge til rette for at styrene i større grad deltar på møter der samfunnsansvar er tema.

Mer erfaringsutveksling og spredning av god praksis mellom departementene kan bidra til å videreutvikle Eieroppfølgingen av samfunnsansvar

Av eierskapsmeldingen går det fram hvilke forventninger staten har til selskapenes arbeid med samfunnsansvar, og at disse forventningene skal følges opp i eierdialogen. Meldingen beskriver ikke hvordan eierdialogen skal gjennomføres, og eierdepartementenes praksis utvikles derfor over tid. Tydeligere internasjonale krav, økt offentlig oppmerksomhet og klarere forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar i den nyeste eierskapsmeldingen har ifølge departementene bidratt til å styrke eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

I alle departementene er det i stor grad den enkelte avdeling som avgjør hvordan selskapenes arbeid med samfunnsansvar skal følges opp, innenfor rammene av forventningene i eierskapsmeldingen. Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling forvalter eierskapet i de fleste selskapene i departementets portefølje, mens eieroppfølgingen i Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet er fordelt på flere avdelinger bestemt ut fra selskapenes virksomhet. Eieroppfølgingen av selskapene skal være tilpasset selskapets virksomhet, formål og egenart. Det innebærer at det vil være noe variasjon i hvordan departementene følger opp arbeidet med samfunnsansvar overfor det enkelte selskap i porteføljen. Det er likevel begrenset samarbeid mellom avdelingene i departementene når det gjelder metodikken som benyttes i eieroppfølgingen, for eksempel bruken av interne veiledere og rutiner.

Nærings- og fiskeridepartementets eierskapsavdeling koordinerer det interdepartementale samarbeidet i eierskaps spørsmål. Gjennom sin rolle som ressurs- og kompetansesenter for den statlige eierskapsutøvelsen har avdelingen også etablert ulike fora som skal bidra til at eierdepartementene kan utveksle erfaringer om eierskapsutøvelse, blant annet eierskapsforum og eierlunsj. Eierskapsavdelingen har i disse sammenhengene formidlet sine veiledere og praksis til øvrige avdelinger internt i departementet og til øvrige eierdepartementer. Avdelingen har blant annet presentert og gjort tilgjengelig veilederen for årlige møter om samfunnsansvar. Departementene opplever at disse møteplassene er nyttige for å videreutvikle departementenes praksis for gjennomføring av eierdialogen. Andre arenaer, som Kompetanseforum der Nærings- og fiskeridepartementet inviterer til dialog med frivillige organisasjoner, og fora etablert i Utenriksdepartementets regi ser ikke ut til å ha vesentlig betydning for eieroppfølgingen av samfunnsansvar.

Departementene mener at eieroppfølgingen av samfunnsansvar er styrket de senere årene, men erfaringer fra tidligere hendelser har i ulik grad hatt betydning for utviklingen. Olje- og energidepartementet og Samferdselsdepartementet viser til at de ikke har hatt særskilte saker som har gitt læringspunkter til eieroppfølgingen, men at styrket eieroppfølging blant annet har sammenheng med en økt forståelse for samfunnsansvar og klarere forventninger til selskapene. Nærings- og fiskeridepartementet har benyttet erfaringene fra eierdialogen med Telenor og Yara i sitt arbeid med å videreutvikle veilederen for de årlige møtene om samfunnsansvar. Både erfaringene fra korrupsjonssaken i Yara og Telenors erfaringer fra inntreden i nye markeder i Asia har hatt betydning for hvilke spørsmål departementet stiller til de øvrige selskapene i porteføljen.

Etter revisjonens vurdering kan et mer systematisk arbeid med å oppsummere, dele og lære av egne og andres erfaringer bidra til å videreutvikle god praksis for eierdialogen om selskapenes samfunnsansvarsarbeid, både internt i det enkelte departement og mellom departementene. Erfaringer fra konkrete hendelser og fra den øvrige eierdialogen kan ha overføringsverdi, både til andre selskaper og til andre samfunnsansvarsområder.